

**POWIATOWY PROGRAM DZIAŁAŃ NA RZECZ POPRAWY
WARUNKÓW ŻYCIA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI
W POWIECIE BARTOSZYCKIM
NA LATA 2024-2030**

BARTOSZYCE 2024

Spis treści	strona
Wstęp	2
I. Pojęcie niepełnosprawności	4
II. Sytuacja zawodowa osób z niepełnosprawnością	5
III. Starzejące się społeczeństwo a niepełnosprawność	10
IV. Charakterystyka powiatu bartoszyckiego	13
1. Mieszkańcy powiatu	13
2. Liczba osób niepełnosprawnych w powiecie bartoszyckim na podstawie danych Powiatowego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Bartoszykach	14
3. Sytuacja na rynku pracy i zawodowa osób z niepełnosprawnościami w powiecie bartoszyckim	16
4. Instytucje i organizacje działające w powiecie na rzecz osób z niepełnosprawnością (zasoby powiatu bartoszyckiego)	22
V. Cel strategiczny i obszary działania „Powiatowego Programu Działań na Rzecz Poprawy Warunków Życia Osób z Niepełnosprawnością w Powiecie Bartoszyckim na Lata 2024-2030	35
VI. Uwarunkowania realizacji Programu	50
VII. Wdrażanie Powiatowego Programu Działań na Rzecz Poprawy Warunków Życia Osób z Niepełnosprawnościami w Powiecie Bartoszyckim na Lata 2024 – 2030	53
1. Harmonogram działań	53
2. Monitorowanie Programu	54
3. Finansowanie Programu	54
VIII. Bibliografia	55
Załącznik – Harmonogram działań	

Wstęp

Szacuje się, że ponad 1 miliard ludzi żyje z jakąś formą niepełnosprawności, co stanowi 15% światowej populacji. Liczba osób niepełnosprawnych wzrasta, częściowo z powodu starzenia się społeczeństwa i zwiększania zachorowalności na choroby przewlekłe.

Wyniki spisu ludności w 2021 r. w Polsce wykazały, że liczba osób niepełnosprawnych wyniosła 5 447 548 osób, którzy stanowili 14,3 % ogólnej populacji Polski. W porównaniu do wyników NSP z 2011r. liczba osób z niepełnosprawnościami zwiększyła się o 750,5 tys., tj. o 16,0%. W 2021 r. wśród ogółu osób niepełnosprawnych, podobnie jak w 2011r., dominowały osoby posiadające prawne orzeczenie potwierdzające niepełnosprawność (niepełnosprawni prawnie), których liczba wyniosła 3 471,2 tys. (63,7%). W porównaniu do 2011r. nastąpił wzrost liczebności tej grupy osób niepełnosprawnych o ponad 10%. W okresie międzyspisowym zwiększyła się również liczba osób niepełnosprawnych tylko biologicznie (tzn. nie posiadających prawnego orzeczenia stwierdzającego niepełnosprawność, natomiast deklarujących odczuwanie ograniczenia sprawności) z 1 565,6 tys. w 2011 r. do 1 976,3 tys. w 2021 r., tj. o 26,2%. W 2021 r. wśród zbiorowości osób z niepełnosprawnościami nadal przeważały kobiety (54,9% wobec 45,1% mężczyzn), dekadę wcześniej udział kobiet w strukturze niepełnosprawnych był nieco niższy (53,9%). Należy podkreślić, że w okresie międzyspisowym nie uległy zmianie proporcje według płci biorąc pod uwagę kategorię niepełnosprawności. Kobiety zdecydowanie częściej niż mężczyźni deklarowały posiadanie ograniczeń sprawności i w grupie osób niepełnosprawnych tylko biologicznie stanowiły ponad 60% (*Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021 Starzenie się ludności Polski w świetle wyników narodowego spisu powszechnego ludności i mieszkań GUS Warszawa 2023 s. 49*).

Niepełnosprawność jest niezwykle zróżnicowana. Podczas, gdy niektóre schorzenia powodujące niepełnosprawność skutkują złym stanem zdrowia i zwiększonymi potrzebami, np. zdrowotnymi, inne nie. Pomimo, że osoby niepełnosprawne mają takie same ogólne potrzeby i prawa jak wszyscy inni obywatele, to w rzeczywistości występują nadal znaczne utrudnienia, czasami nawet uniemożliwiające im codzienne funkcjonowanie. Bariery, które napotykają na swojej drodze można zniwelować tylko wtedy, gdy zostaną podjęte przez kluczowych interesariuszy odpowiednie działania. Osoby z niepełnosprawnościami napotykają utrudnienia we wszystkich dziedzinach życia, takich jak: edukacja, zatrudnienie, życie społeczne i polityczne, udział we wspólnotach, zdrowie. Powszechnymi dowodami na istnienie barier wykluczających osoby z niepełnosprawnościami są m.in. nieadekwatne zasady i standardy polityczne, negatywne nastawienie i dyskryminacja, brak usług lub problemy z ich realizacją, niewystarczające

finansowanie, brak dostępności. Wszystkie te bariery wywołują u osób z niepełnosprawnościami negatywne konsekwencje mające wpływ na osiąganie niższych wyników w edukacji, niższy poziom zatrudnienia, wyższe wskaźniki ubóstwa, gorszy stan zdrowia.

W celu wsparcia osób niepełnosprawnych oraz ich funkcjonowania w środowisku tworzone są powiatowe programy. Programy są opracowywane w oparciu o lokalne potrzeby osób z niepełnosprawnościami. Mają za zadanie wdrożenie i przysposobienie osób niepełnosprawnych, ich rodzin i środowiska, w którym przebywają do poprawy jakości życia osób niepełnosprawnych. Ostatni utworzony program w powiecie bartoszyckim obejmował lata 2014-2020. W związku z zakończeniem jego realizacji zasadne jest opracowanie nowego, dostosowanego do aktualnych potrzeb niepełnosprawnych mieszkańców powiatu i ich rodzin.

W tym celu do prac w grupach roboczych i konsultacji do opracowywania programu zaproszeni zostali i udział wzięli przedstawiciele różnych środowisk, instytucji i organizacji pozarządowych działających na terenie powiatu bartoszyckiego w sferze społecznej, zawodowej, edukacyjnej, rehabilitacyjnej i leczniczej oraz bezpieczeństwa, tym samym w środowisku osób z niepełnosprawnościami, w tym przedstawiciele:

- jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bartoszczach, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bartoszczach, Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Górowie Iławeckim, Centrum Usług Społecznych w Górowie Iławeckim),
- Powiatowego Urzędu Pracy w Bartoszczach,
- Stowarzyszenia Integracji Osób Niepełnosprawnych SION w Bartoszczach i działających przy nim Warsztatów Terapii Zajęciowej oraz Zakładu Aktywności Zawodowej,
- Stowarzyszenia na Rzecz Osób Niepełnosprawnych i Profilaktyki Zdrowia „ Jesteśmy Razem” w Górowie Iławeckim,
- Stowarzyszenia Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „Jesteś-my” w Bartoszczach,
- Stowarzyszenia „Pomagaj-My” w Bartoszczach,
- Integracyjnego Przedszkola Publicznego nr 4 w Bartoszczach,
- Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Bartoszczach,
- Szkoły Podstawowej nr 2 w Bartoszczach,
- Szkoły Podstawowej nr 3 w Bartoszczach,
- Warmińsko-Mazurskiego Zakładu Doskonalenia Zawodowego Centrum Edukacji w Bartoszczach,
- Powiatowego Centrum Rozwoju Edukacji w Bartoszczach,
- Komendy Powiatowej Policji w Bartoszczach,

- Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Bartoszczach.

Działania ujęte w Programie mają charakter interdyscyplinarny i komplementarny względem siebie. Powiązane są też z „Wojewódzkim programem wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób z niepełnosprawnościami na lata 2021-2026”.

Jednocześnie stopień ogólności zawartych w Programie zadań umożliwi podejmowanie różnorodnych działań i inicjatyw na rzecz zapobiegania niepełnosprawności oraz ograniczania jej skutków w różnych dziedzinach życia społecznego i indywidualnego. Realizacja Programu będzie odbywać się we współpracy z instytucjami rządowymi, samorządowymi oraz partnerami społecznymi.

Niniejszy Program został skonsultowany i uzyskał pozytywną opinię Członków Powiatowej Społecznej Rady do Spraw Osób Niepełnosprawnych Powiatu Bartoszyckiego.

I. Pojęcie niepełnosprawności

Osoby niepełnosprawne (z niepełnosprawnościami) są to takie osoby, które posiadają odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony lub osoby, które takiego orzeczenia nie posiadają, lecz ich sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza lub uniemożliwia wykonywanie codziennych czynności, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych. Statystyczny podział zbiorowości osób niepełnosprawnych wyróżnia dwie podstawowe grupy:

- osoby niepełnosprawne prawnie, tj. takie, które posiadały odpowiednie, aktualne orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony (niezależnie od tego czy wydane do celów rentowych, czy pozarentowych),

- osoby niepełnosprawne wyłącznie biologicznie, tj. takie, które nie posiadały orzeczenia, ale odczuwały całkowicie, poważnie lub umiarkowanie ograniczoną zdolność do wykonywania czynności podstawowych dla ich wieku. Kryterium zakwalifikowania danej osoby do zbiorowości osób niepełnosprawnych prawnie było:

- dla osób w wieku 16 lat i więcej – posiadanie aktualnego orzeczenia wydanego przez odpowiedni organ orzekający, ustalającego niezdolność do pracy, stopień niepełnosprawności, celowość przekwalifikowania lub inwalidztwo,

- dla osób poniżej 16 roku życia – posiadanie aktualnego orzeczenia o niepełnosprawności wydanego przez organ orzekający (*Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021 Starzenie się ludności Polski w świetle wyników narodowego spisu powszechnego ludności i mieszkań GUS Warszawa 2023 s. 49*).

Pojęcie niepełnosprawności obejmuje różne ograniczenia funkcjonalne jednostek ludzkich w każdym społeczeństwie, wynikające z uszkodzenia zdolności wykonywania jakiejś czynności w sposób uważany za normalny, typowy dla ludzkiego życia. Ograniczenia te mogą mieć stały charakter lub przejściowy, całkowity lub częściowy. Mogą także dotyczyć sfery sensorycznej, fizycznej i psychicznej. Definicję odnoszącą się do pracy i działalności zawodowej człowieka podaje art. 2 pkt 10 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych: „*Niepełnosprawność oznacza trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy*”.

Obecnie za najbardziej właściwą nazwę uważa się określenie „osoba z niepełnosprawnością”. Nazwą tą zaczęto posługiwać się w czasopiśmie poświęconych tematyce osób niepełnosprawnych, znalazła ona także szerokie grono zwolenników w środowisku osób niepełnosprawnych.

Odnosząc się do powyższych definicji, na potrzeby Programu, zamiennie stosowane będą pojęcia „osoba niepełnosprawna” bądź „osoba z niepełnosprawnością”.

II. Sytuacja zawodowa osób z niepełnosprawnością

Dokonując analizy poziomu wykształcenia osób z niepełnosprawnością warto odnieść się do struktury poziomu wykształcenia dla ogółu ludności. Zwraca uwagę fakt, że osoby niepełnosprawne posiadają mniej korzystną strukturę poziomu wykształcenia w stosunku do ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej. Wśród niepełnosprawnych, niższy niż wśród ogółu ludności, jest udział posiadających wykształcenie wyższe (12,3% wobec 25,1%). Przeszło połowa zbiorowości osób niepełnosprawnych posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe lub gimnazjalne i podstawowe, natomiast wśród ogółu ludności ten poziom wykształcenia miała co trzecia osoba. Zbliżone są jedynie udziały osób posiadających wykształcenie średnie – ponad 30%. Poziom wykształcenia osób niepełnosprawnych jest wyraźnie zróżnicowany ze względu na miejsce zamieszkania i płeć. Niepełnosprawni mieszkańcy miast – zarówno mężczyźni, jak i kobiety – są lepiej wykształceni niż niepełnosprawni

mieszkańcy wsi. Z kolei w grupie osób bez wykształcenia szkolnego najwyższy współczynnik odnotowano wśród mieszkanek wsi, a wśród mieszkanek miast był on o 1,8 punktu proc. niższy.

Największą zbiorowość wśród niepełnosprawnych według statusu na rynku pracy stanowią osoby biernie zawodowo 3 970 819, co daje ponad 76% populacji niepełnosprawnych (wśród ogółu ludności udział tej grupy osób jest znacznie niższy i wynosi niecałe 40%). Zdecydowanie częściej niepełnosprawne kobiety, niż mężczyźni, są biernie zawodowo, udziały kształtują się odpowiednio: 80,6% kobiety, 71,0% mężczyźni. Dla omawianej kategorii niepełnosprawnych biernych zawodowo nie obserwuje się różnic wśród niepełnosprawnych mieszkańców miast i wsi, gdzie udział takich osób jest zbliżony i oscyluje na poziomie 76%. Natomiast niepełnosprawne osoby pracujące, tj. 1 109 265 stanowią 21,3% (udział dla Polski – to 53,5%), w tym 1/4 mężczyzn pracujących posiadających ograniczenia sprawności. W przypadku niepełnosprawnych kobiet, tylko co 6 jest osobą pracującą. Osoby bezrobotne stanowią niewielki (1,2%) udział wśród osób z niepełnosprawnościami. Podobnie jak wśród kategorii biernych zawodowo, również w grupie pracujących i bezrobotnych nie obserwuje się różnic biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania osób niepełnosprawnych.

Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych jest zależna od stopnia ograniczenia sprawności, ponieważ wraz ze wzrostem stopnia ograniczenia sprawności maleje aktywność zawodowa, tzn. wzrasta liczba niepełnosprawnych o statusie biernych zawodowo.

Osoby niepełnosprawne w wieku 15 lat i więcej posiadają mniej korzystną strukturę poziomu wykształcenia w stosunku do ogółu ludności. Wśród niepełnosprawnych niższy niż wśród ogółu ludności, jest udział posiadających wykształcenie wyższe (12,3% wobec 25,1%). Przeszło połowa zbiorowości osób niepełnosprawnych posiada wykształcenie zasadnicze zawodowe lub gimnazjalne i podstawowe, natomiast wśród ogółu ludności ten poziom wykształcenia ma co trzecia osoba. Zbliżone są jedynie udziały osób posiadających wykształcenie średnie – ponad 30%. Wśród osób niepełnosprawnych według statusu na rynku pracy najwyższy – ponad 76% stanowią osoby biernie zawodowo, natomiast osoby pracujące 21,3%. Z kolei osoby bezrobotne stanowią niewielki (1,2%) udział wśród osób z niepełnosprawnościami (*Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021 Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna w świetle wyników NSP 2021 GUS Warszawa 2023 s. 105-111*).

W celu umożliwienia rozwoju zawodowego osoby niepełnosprawnej w pierwszej kolejności niezbędna jest jej rehabilitacja zawodowa.

„Rehabilitacja zawodowa ma na celu ułatwienie osobie niepełnosprawnej uzyskania i utrzymania odpowiedniego zatrudnienia i awansu zawodowego przez umożliwienie jej korzystania

z poradnictwa zawodowego, szkolenia zawodowego i pośrednictwa pracy” (art. 8 ust. 1 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych).

Głównym i nadrzędnym celem rehabilitacji jest przywrócenie niepełnosprawnego człowieka do życia w społeczeństwie, powrotu do czynności w tym zawodzie, które osoba wykonywała przed chorobą. W sytuacji, kiedy pomimo starań i rehabilitacji organizm nadal nie może powrócić do pełnej sprawności umożliwiającej pracę we wcześniej wykonywanym zawodzie, rehabilitacja powinna umożliwić zdobycie kwalifikacji zawodowych odpowiednich do możliwości psychofizycznych osoby niepełnosprawnej. Rolą rehabilitacji zawodowej będzie także doradztwo zawodowe i pomoc w zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Koncepcja rehabilitacji zawodowej zakłada, że jej skutkiem powinno być zatrudnienie osoby niepełnosprawnej zgodnie z jej predyspozycjami zdrowotnymi i kwalifikacjami zawodowymi. Większość zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej realizują Powiatowe Urzędy Pracy, które między innymi organizują szkolenia i kursy dla osób niepełnosprawnych. Kursy organizowane są pod kątem aktualnych potrzeb na rynku pracy i indywidualnych potrzeb osoby niepełnosprawnej, której taki kurs niezbędny jest do podjęcia zatrudnienia.

Koncepcja rehabilitacji zawodowej zakłada, że jest ona prowadzona w kilku obszarach zatrudnienia od warsztatów terapii zajęciowej do pracy na wolnym rynku pracy poprzez zakład pracy chronionej i zakłady aktywizacji zawodowej.

Niniejszą koncepcję obrazuje poniższy wykres:

Wykres 1. Optymalny model rehabilitacji zawodowej

Źródło: D. Niklas, *Szkolenia jako element rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych*, [w:] M. Kościelska, B. Aouila, (red.), *Człowiek niepełnosprawny rodzina i praca*, Bydgoszcz 2009, s. 228

Do zwiększenia aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych niezbędne jest występowanie odpowiednich uwarunkowań związanych bezpośrednio z osobami niepełnosprawnymi i uwarunkowań wynikających z postaw pracodawców, rynku pracy i otoczenia, a rozwiązanie ich wymaga decyzji i działań wykraczających poza środowisko pracodawców. Do uwarunkowań związanych bezpośrednio z osobami niepełnosprawnymi należą:

- problem poziomu przygotowania zawodowego- należy tworzyć rozwiązania umożliwiające kształcenie na odpowiednim poziomie młodzieży z niepełnosprawnością, przekwalifikowanie zgodnie z możliwościami;
- rodzaj i stopień niepełnosprawności niewykluczający pracy zarobkowej (z przyczyn wynikających bezpośrednio z rodzaju i stopnia niepełnosprawności część tych osób powinna być wyłączona z prób rehabilitacji zawodowej a zajęcia o charakterze zbliżonym do pracy zarobkowej powinny mieć charakter wyłącznie terapeutyczno-rehabilitacyjny);

- odpowiedni wiek (produkcyjny i mobilny) umożliwiający podjęcie pracy - programy zwiększenia aktywizacji zawodowej powinny być zróżnicowane i adresowane do osób w wieku mobilnym i niemobilnym;

- postawa osoby niepełnosprawnej przyjazna zatrudnianiu, zmianie kwalifikacji i miejsca zatrudnienia, nacechowana otwartością i mobilnością.

Natomiast do uwarunkowań wynikających z postaw pracodawców należą:

- występowanie ofert pracy- brak spełnienia tego warunku utrudnia efektywną realizację wszelkich programów aktywizacyjnych;

- aktywna pomoc urzędów pracy, doradztwo zawodowe- zmiana przez urzędy pracy spełnianej dotąd funkcji rejestracyjnej na rzecz funkcji doradczej;

- przełamywanie u pracodawców stereotypów i uprzedzeń – realizacja programów promocyjnych na rzecz przełamania wymienionych barier;

- racjonalna dostępność komunikacyjna potencjalnego miejsca pracy- dostępność placówek, budynków i środków komunikacji;

- przyjazny system prawny finansowania rekompensaty podwyższonych kosztów zatrudnienia- uproszczenie systemu wspierania finansowego;

- ograniczenia finansowe w systemie rentowym - otrzymanie świadczeń rentowych nie powinno mieć wpływu na zarabkowanie (*Barczyński, nr 12, 2009, s. 10-11*).

Istotą rehabilitacji jest poprawa sprawności w każdym tego słowa znaczeniu, która ma duży wpływ na wszystkie czynności życia codziennego, w tym także na wydajność w pracy i tak np. osoba z niepełnosprawnością powinna stale doskonalić swoją sprawność przez tworzenie nowych nawyków ruchowych lub odtwarzanie tych z przed powstania nabytych ograniczeń. Taki rodzaj terapii wpływa pozytywnie na stan zdrowia i jest czynnikiem ułatwiającym wykonywanie pracy. Zwiększona aktywność fizyczna, szczególnie u osób niepełnosprawnych ruchowo, stymuluje organizm człowieka, co w konsekwencji prowadzi do zwiększonej wydajności w pracy (*Grzeszczyk, 2006, s. 237*).

Praca dla osoby niepełnosprawnej jest często najwyższą formą rehabilitacji. Możliwość pracy i zarabiania daje ogromną satysfakcję i poczucie niezależności. Niepełnosprawni pracownicy wykazują dużo większą motywację i szacunek do pracy niż pracownicy pełnosprawni, z uwagi na to, że więcej trudu i wysiłku kosztuje ich znalezienie odpowiedniego zatrudnienia (*Gołębiowski, nr 3, 2008, s. 15*).

Osoby niepełnosprawne mogą wykonywać pracę w celach zarobkowych zarówno na otwartym jak i chronionym rynku pracy. Mogą również prowadzić własną działalność gospodarczą.

Część osób znajduje zatrudnienie w zakładach pracy chronionej lub na stanowiskach przystosowanych i utworzonych przez fundusz (PFRON). Jednak rynek pracy osób niepełnosprawnych w naszym kraju jest niewielki.

W Polsce wciąż wiele osób pełnosprawnych nie ma stałej pracy. Szczególnie północno – wschodnie tereny naszego kraju są dotknięte znacznym bezrobociem. Pomimo dotacji i kredytów uzyskanych ze środków PFRON wiele osób niepełnosprawnych wciąż nie ma zatrudnienia.

„Problemy zawodowe z jakimi borykają się osoby niepełnosprawne, dotyczą wyboru zawodu lub jego zmiany wskutek nabycia niepełnosprawności, przygotowania się do pracy zawodowej i jej uzyskania, adaptacji zawodowej i utrzymania się w zatrudnieniu, a także posiadanymi kwalifikacjami a wymaganymi na rynku pracy, ponieważ osoby te kształcono w zawodach, które obecnie zanikają” (*Szczupał, 2004, s. 161*).

Do najważniejszych barier w zatrudnianiu osób niepełnosprawnych należą:

- nieznajomość przez polskie publiczne służby zatrudnienia przepisów prawa stosowanego wobec osób niepełnosprawnych, brak przygotowania do pracy z nimi;
- brak doświadczenia pracodawców w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi;
- nieznajomość przez osoby niepełnosprawne przepisów dotyczących zatrudnienia, bierność wynikająca z faktu niepełnosprawności, nieumiejętność poszukiwania pracy (*Szary, nr 11, 2009, s. 24*).

III. Starzejące się społeczeństwo a niepełnosprawność

Obserwowane w ostatnich latach zmiany demograficzne wskazują, że sytuacja ludnościowa Polski jest trudna, a także w najbliższej perspektywie nie należy oczekiwać znaczących zmian gwarantujących stabilny rozwój demograficzny. Trwający proces starzenia się ludności Polski będący wynikiem korzystnego zjawiska, jakim jest wydłużanie trwania życia i dalszego trwania życia, jest pogłębiany niskim poziomem dzietności. Liczba młodych, mogących zastąpić osoby w wieku reprodukcyjnym będzie maleć, natomiast liczba osób w zaawansowanym wieku wymagających wsparcia i opieki – rosnąć. W opinii badaczy Polska jest krajem, w którym ta zmiana będzie szczególnie drastyczna. Z jednego obecnie z najmłodszych krajów Unii Europejskiej już w 2060 r. nasz kraj stanie się najstarszym – a proces ten jest nieuchronny i w najbliższych kilkudziesięciu latach nieodwracalny. W przyszłości będzie to powodować zmniejszanie się podaży pracy i utrudnienia w systemie zabezpieczenia społecznego w wyniku wzrostu liczby i odsetka ludzi w starszym wieku. Zmiany te postępują z różnym natężeniem w poszczególnych województwach, zróżnicowane są też

kierunki zmian. Wyraźnie widoczna jest postępująca polaryzacja przestrzenna kraju w zakresie podstawowych składowych sytuacji demograficznej. Wzmocnieniu ulega potencjał demograficzny regionów będących swoistymi „biegunami wzrostu” i tym silniej ulegają osłabieniu obszary „problemowe” i „degresywne”.

Wyniki spisu 2021 wykazały, że w ciągu dekady liczba ludności Polski zmniejszyła się o 476 tys. Mediana wieku statystycznego mieszkańca Polski to obecnie prawie 42 lat i w ciągu minionych 10 lat polskie społeczeństwo „postarzało” się średnio o 4 lata. W okresie międzyspisowym zmniejszył się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym, a także w wieku produkcyjnym. Wyraźnie zwiększył się natomiast udział ludności w wieku poprodukcyjnym. W ciągu dekady przybyło blisko 2 miliony osób w grupie wieku 60/65 lat i więcej, a tym samym już przeszło co 5 mieszkańców Polski ma ponad 60 lat. Wyniki spisu 2021 pokazały znaczący wzrost liczby osób niepełnosprawnych na przestrzeni ostatniej dekady, przy czym większa dynamika wzrostu (ponad 26% w odniesieniu do 2011 r.) jest obserwowana wśród osób niepełnosprawnych biologicznie, tj. odczuwających ograniczenia zwykłych (podstawowych) czynności życiowych odpowiednich dla ich wieku, niż dla osób posiadających prawne potwierdzenie niepełnosprawności. Niepełnosprawni częściej przynależą do starszych grup wieku, przy czym nadal przeważają kobiety. W NSP 2021 liczba gospodarstw domowych, w których zamieszkiwała przynajmniej jedna osoba niepełnosprawna wyniosła 4 140,3 tys. co stanowiło 33% ogółu gospodarstw domowych, natomiast liczba gospodarstw domowych z przynajmniej jedną osobą niepełnosprawną w wieku 65 lat i więcej wyniosła 2 358,2 tys. i ich udział stanowił 18,8% ogółu gospodarstw domowych.

Malejący odsetek dzieci i młodzieży oraz starzenie się ludności w wieku produkcyjnym, a także coraz większy udział ludności w wieku emerytalnym stanowią stały, obserwowany od szeregu lat trend. Podstawową przyczyną jest niska dzietność, nie gwarantująca prostej zastępowalności pokoleń, co pogłębia proces starzenia się polskiego społeczeństwa (*Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021 Starzenie się ludności Polski w świetle wyników narodowego spisu powszechnego ludności i mieszkań GUS Warszawa 2023 s. 12-14, 27*).

Obserwowane zjawiska demograficzne wskazują na wydłużanie się trwania życia ludności przy jednoczesnym przyspieszeniu procesu starzenia się ludności Polski. Częstość występowania problemów związanych z ograniczeniami w wykonywaniu zwykłych czynności rośnie wraz z wiekiem, dlatego ważne jest scharakteryzowanie osób niepełnosprawnych według wieku. Według wstępnych wyników NSP 2021 liczba osób niepełnosprawnych w wieku 60 lat i więcej wyniosła 3 445,4 tys. i była większa niż w 2011 r. o 932,5 tys. osób (wzrost o 37,1%). Osoby niepełnosprawne w wieku 60 lat i więcej w 2021 r. stanowiły 63,2% wszystkich osób niepełnosprawnych. Podobnie

jak 2011 r. w tej grupie osób dominowały kobiety – 2 040,9 tys. i stanowiły ponad 68% ogółu niepełnosprawnych kobiet (w 2011 r. odpowiednio 1 501,6 tys. i ponad 59%). Osoby niepełnosprawne w omawianej grupie wieku częściej mieszkaly w miastach – 2 194,5 tys. osób – i stanowiły ponad 65% wśród ogółu osób niepełnosprawnych tam zamieszkałych (w 2011 r. takich osób było 1 653,8 tys., a ich udział wynosił blisko 55%). Z kolei na wsi w 2021 r. zbiorowość niepełnosprawnych sześćdziesięciolatków wyniosła 1 250,9 tys. i stanowiła prawie 60% udział wśród ogółu osób niepełnosprawnych zamieszkałych na wsi (w 2011 r. odpowiednio: 859,1 tys. i 51,2%). Wśród zbiorowości osób niepełnosprawnych w wieku 60 lat i więcej, tj. 3 445,4 tys. większość stanowią osoby posiadające prawne orzeczenie potwierdzające niepełnosprawność (niepełnosprawni prawnie), których liczba wyniosła 1 977,4 tys. (i ich udział stanowił 57,4% wobec 59,7% w 2011 r.). W porównaniu do 2011 r. nastąpił wzrost liczebności tej grupy osób niepełnosprawnych o 31,8%. Zwiększyła się również liczba osób niepełnosprawnych tylko biologicznie (tzn. nieposiadających prawnego orzeczenia stwierdzającego niepełnosprawność, natomiast deklarujących odczuwanie ograniczenia sprawności) z 1 012,1 tys. w 2011 r. do 1 468,0 tys. w 2021 r., tj. o 45 %. Kobiety w wieku 60 lat i więcej zdecydowanie częściej niż mężczyźni deklarują posiadanie ograniczeń utrudniających codzienne funkcjonowanie, co potwierdzają posiadanymi prawnymi orzeczeniami potwierdzającymi niepełnosprawność (*Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021 Starzenie się ludności Polski w świetle wyników narodowego spisu powszechnego ludności i mieszkań GUS Warszawa 2023 s. 51-52*).

Badania społeczne wykazały, że aż 39% osób powyżej 80. roku życia doświadcza poczucia pustki, 48% z nich brakuje towarzystwa zaś co trzecia powyżej 75. roku życia mieszka sama. Biorąc pod uwagę, że udział osób starszych w społeczeństwie rośnie, ten problem będzie się pogłębiał. Zazwyczaj seniorami wymagającymi opieki zajmuje się rodzina. Taki jest tradycyjny model społeczny i taki schemat cały czas jest obecny w powszechnej świadomości. Jednak zawsze istniała i grupa osób starszych, które z różnych względów nie mogą liczyć na pomoc najbliższych. Wsparciem dla nich w takich sytuacjach często zajmuje się pomoc społeczna, głównie ośrodki pomocy społecznej, która jednak nie jest w stanie zaradzić wszystkim ich potrzebom. Szczególnie istotnym problemem jest brak rówieśników, z którymi seniorzy mogliby utrzymywać relacje towarzyskie. Swojego rodzaju rozwiązaniem mogłyby się wydawać coraz popularniejsze w ostatnim czasie kluby seniora, które jednak są przeznaczone zazwyczaj dla ludzi jeszcze sprawnych i ośrodki pomocy społecznej, gdzie seniorzy otrzymują dzienną pomoc w postaci opiekunki. Kolejnym sposobem na rozwiązanie wielu w/w problemów stanowią domy pomocy społecznej zwane DPS-ami, gdzie ich mieszkańcy na pewno nie mogą narzekać na brak towarzystwa. Mimo wszystko jednak

nie każdy senior potrafi się odnaleźć w takim DPS, z różnych względów, np. z powodu tęsknoty za swoim mieszkaniem, znajomymi kątami, bliskimi, znajomymi twarzami, a także z powodu niespójności charakterów współtowarzyszy takiego domu (*Niezwyłączeni Kwartalnik dla i o osobach z niepełnosprawnościami nr 1 (98)/2024 (wiosna)*, wydawca: Fundacja Formy, red. Małgorzata Dworżańska s. 27-29).

IV. Charakterystyka powiatu bartoszyckiego

1. Mieszkańcy powiatu

Powiat bartoszycki położony jest w północno-wschodniej części Polski, która należy do najbiedniejszych i najmniej uprzemysłowionych rejonów kraju. Powierzchnia powiatu wynosi 130 749 ha. Powiat liczy 58 435 mieszkańców, z czego 51,3% stanowią kobiety, a 48,7% mężczyźni. W latach 2002-2017 liczba mieszkańców zmalała o 6,3%. Średni wiek mieszkańców wynosi 41 lat i jest porównywalny do średniego wieku mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego oraz porównywalny do średniego wieku mieszkańców całej Polski.

Stan ludności w powiecie bartoszyckim w 2011 i 2021 roku wg GUS obrazuje poniższa tabela:

Tabela 1: Stan ludności w powiecie bartoszyckim w 2011 i 2021 roku

powiat bartoszycki	2011 rok (w tys.)	2021 rok (w tys.)
Liczba mieszkańców powiatu ogółem, w tym:	61 288	54 309
- w wieku powyżej 65 lat	7 478	10 091
- w wieku przedprodukcyjnym	11 747	9 595
- w wieku produkcyjnym	40 200	32 333
- w wieku poprodukcyjnym	9 341	12 381
- osoby niepełnosprawne ogółem, w tym:	7 500	9 100
- kobiety	4 000	4 900
- mężczyźni	3 500	4 200
- 60 lat i więcej	brak danych	5 300

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Porównanie danych powyższej tabeli nie zostawia wątpliwości, że powiat na przestrzeni 10 lat znacznie wyludnił się. Prognozowana liczba mieszkańców powiatu bartoszyckiego w 2050 roku wynosi 39 255, z czego 19 813 to kobiety, a 19 442 mężczyźni. 62,7% mieszkańców powiatu bartoszyckiego jest w wieku produkcyjnym, 17,4% w wieku przedprodukcyjnym, a 19,8% w wieku poprodukcyjnym.

2. Liczba osób niepełnosprawnych w powiecie bartoszyckim na podstawie danych Powiatowego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Bartoszczycach

Zarys skali niepełnosprawności w powiecie bartoszyckim, choć nie jest to do końca miarodajne z uwagi na możliwość posiadania więcej niż jednego orzeczenia, co jest związane z różnorodnością systemów orzecznich w Polsce (ZUS, KRUS, MSW, MON, PZON), może przybliżyć ilość wydanych orzeczeń w Powiatowym Zespole do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Bartoszczycach.

W 2023 r. do Powiatowego Zespołu wpłynęło ogółem 1740 wniosków o wydanie orzeczenia o niepełnosprawności lub stopnia niepełnosprawności, w tym: 1565 wniosków osób po 16 roku życia i 175 wniosków osób przed 16 rokiem życia. Celem złożenia wniosków osób po 16 r.ż. było głównie: uzyskanie zasiłku pielęgnacyjnego (240 osób), odpowiednie zatrudnienie (236 osób), korzystanie z systemu środowiskowego wsparcia w samodzielnej egzystencji/korzystanie z usług socjalnych, opiekuńczych, terapeutycznych i rehabilitacyjnych (163 osoby), konieczność zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze (34 osoby), korzystanie z karty parkingowej (25 osób), uczestnictwo w wtz (3 osoby), i inne cele (864 osoby). Głównym celem złożenia wniosków osób przed 16. r.ż. było uzyskanie zasiłku pielęgnacyjnego (131 osób) i zasiłku stałego (44 osoby).

Wydano 1538 orzeczeń (w tym dla: kobiet - 822, mężczyzn - 716) dotyczących stopnia niepełnosprawności, w tym:

-615- o znacznym,

-831- o umiarkowanym

-92- o lekkim oraz

- 168 orzeczeń o niepełnosprawności (dotyczy osób do 16 r.ż.).

Najwięcej orzeczeń o stopniu niepełnosprawności wydano z tytułu schorzeń narządu ruchu (600 orzeczeń), następnie z tytułu chorób układu oddechowego i krążenia (218 orzeczeń), kolejno z tytułu chorób neurologicznych (211 orzeczeń), chorób psychicznych (137 orzeczeń), schorzeń układu moczowo-płciowego (100 orzeczeń), 82 orzeczenia z tytułu innych schorzeń, chorób układu pokarmowego (65 orzeczeń), schorzeń laryngologicznych (50 orzeczeń), schorzeń narządu wzroku (22 orzeczenia), z tytułu epilepsji (21 orzeczeń), całościowych zaburzeń rozwojowych (18 orzeczeń) oraz upośledzenia umysłowego (14 orzeczeń). Spośród wnioskodawców, którzy otrzymali orzeczenie o stopniu niepełnosprawności 480 było zatrudnionych, natomiast 1058 osób nie było aktywnych

zawodowo. Największą grupą osób, którym wydano orzeczenia w 2023 r. o stopniu niepełnosprawności były osoby w wieku 60 lat i powyżej (802 osoby), następnie osoby w przedziale wiekowym 41-60 lat (522 osoby), dalej osoby w wieku 26-40 (136 osób). Natomiast najmniej liczną grupę stanowiły osoby w wieku 16-25 lat (78 os.).

Ilość składanych wniosków o wydanie orzeczenia, ilość wydanych orzeczeń oraz stan zatrudnienia beneficjentów Powiatowego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Bartoszczycach na przestrzeni ostatnich 4 ostatnich lat obrazuje poniższa tabela:

Tabela 2. Liczba wydanych orzeczeń w PZON w Bartoszczycach w latach 2020-2023

	2020 rok		2021 rok		2022 rok		2023 rok	
	Orzeczenie o niepełnosprawności	Orzeczenie o stopniu niepełnosprawności	Orzeczenie o niepełnosprawności	Orzeczenie o stopniu niepełnosprawności	Orzeczenie o niepełnosprawności	Orzeczenie o stopniu niepełnosprawności	Orzeczenie o niepełnosprawności	Orzeczenie o stopniu niepełnosprawności
Liczba złożonych wniosków	147	1217	167	1475	193	1562	175	1565
Liczba wydanych orzeczeń	136	1193	153	1272	162	1324	168	1538
Liczba bezrobotnych osób niepełnosprawnych	nie dotyczy	965	nie dotyczy	1041	nie dotyczy	1261	nie dotyczy	1058
Liczba zatrudnionych osób niepełnosprawnych	nie dotyczy	228	nie dotyczy	231	nie dotyczy	63	nie dotyczy	480

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PZON w Bartoszczycach

Analiza powyższej tabeli wskazuje, że liczba składanych wniosków o wydanie orzeczenia o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności z roku na rok sukcesywnie wzrasta. Nawet w tak trudnym czasie jak okres pandemii, gdzie regulacje prawne pozwalały w większości istniejących orzeczeń na zachowanie ich ważności, napływ wniosków wzrósł, co przełożyło się naturalnie na ilość wydanych orzeczeń. Trudno natomiast wywnioskować znaczne zróżnicowanie występujące wśród liczby osób zatrudnionych, które raz wykazuje tendencje spadkowe a innym razem zwykłe w poszczególnych latach.

3. Sytuacja na rynku pracy i zawodowa osób z niepełnosprawnościami w powiecie bartoszyckim

Rynek pracy w Polsce, w tym województwie warmińsko-mazurskim i powiecie bartoszyckim w ostatnich trzech latach uległ znacznym zmianom, na co główny wpływ miały pandemia wirusa SARS-CoV-2 w latach 2020-2023 i w 2022 roku wybuch wojny w Ukrainie, która trwa do dziś. Po okresie przestoju spowodowanego pandemią COVID-19 gospodarka znowu nabrała tempa, ale rosyjska inwazja na Ukrainę nie jest obojętna dla kondycji gospodarczej oraz sytuacji na rynku pracy. Wybuch wojny w Ukrainie skutkował masowym napływem do Polski osób z za wschodniej granicy, zwłaszcza kobiet z dziećmi. Jest to szczególnie ważne, bo coraz więcej przedsiębiorców w Polsce zatrudnia obcokrajowców. Wojna ta, przyczyniła się także do znaczącego wzrostu inflacji w Polsce, co skutkuje wieloma negatywnymi konsekwencjami dla społeczeństwa, w tym także ma negatywny wpływ na rynek pracy.

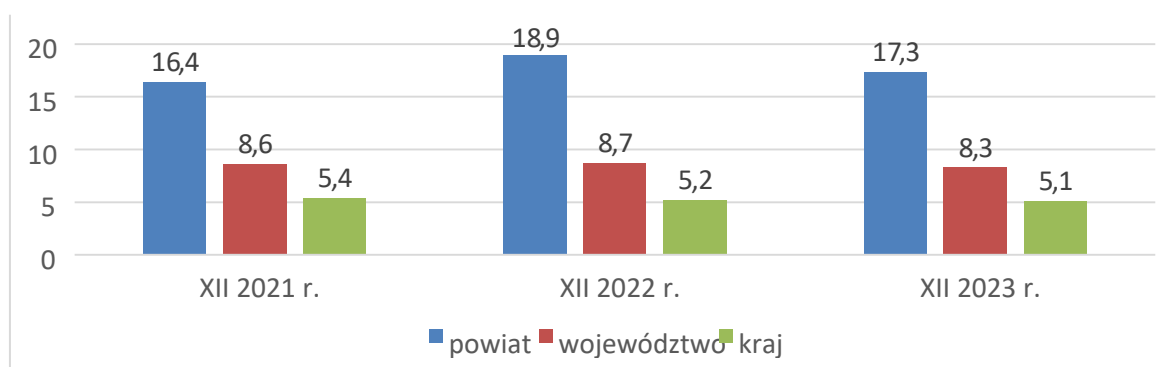
Przed rynkiem pracy obecnie stoją zadania związane z łagodzeniem negatywnych skutków pandemii COVID-19. W dalszym ciągu dla urzędu pracy wyzwaniem będzie między innymi sytuacja osób młodych, zachodzące zmiany demograficzne (niski przyrost naturalny, starzejące się społeczeństwo), niewykorzystane zasoby pozostające poza rynkiem pracy (osoby niepracujące i niezarejestrowane jako bezrobotne), brak lub niedostosowanie kwalifikacji zawodowych osób poszukujących zatrudnienia do potrzeb zgłaszanych przez rynek pracy, oddalenie osób z niepełnosprawnością od rynku pracy wynikające z miejsca ich zamieszkania (brak mobilności i własnego środka transportu, ograniczone połączenia środkami transportu publicznego) oraz migracje ludności zarówno wewnętrzne (w granicach naszego państwa) jak i zewnętrzne (zmiana kraju zamieszkania). Osoby decydujące się na migrację czynią to w większości z przyczyn ekonomicznych.

Powiat bartoszycki posiada od dłuższego czasu jeden z najwyższych wskaźników bezrobocia w Polsce. Wg danych na koniec stycznia 2024 r. wynika, że plasujemy się na 4 miejscu w kraju a 1 w województwie pod względem bezrobocia, liczba bezrobotnych zarejestrowanych w powiecie bartoszyckim wynosiła 3 tys. a stopa bezrobocia stanowiła 18,6%. W województwie warmińsko-mazurskim średni poziom bezrobocia na koniec stycznia 2024 r. wyniósł 8,8 proc. Oprócz powiatu bartoszyckiego najgorsza sytuacja pod względem bezrobocia w województwie warmińsko-mazurskim panowała w powiatach: kętrzyńskim (16,8 proc. bezrobocia), braniewskim (15,4 proc. bezrobocia), oleckim (13,9 proc. bezrobocia) oraz węgorzewskim (13,4 proc. bezrobocia). Z kolei najkorzystniejsze warunki na rynku pracy

w województwie warmińsko-mazurskim GUS potwierdził w mieście Olsztyn (2,1 proc. bezrobocia), w powiecie iławskim (4,6 proc. bezrobocia) i mieście Elbląg (6,8 proc. bezrobocia). Bezrobocie w powiecie bartoszyckim w ciągu ostatniego roku zmalało z poziomu 20,1 % (stan na koniec stycznia 2023r.) do 18,6 % (stan na koniec stycznia 2024r.).

Stopę bezrobocia powiatu bartoszyckiego w zestawieniu z województwem i krajem w ostatnich 3 latach (wg stanu na koniec każdego roku) przedstawia poniższy wykres:

Wykres 2. Stopa bezrobocia w powiecie bartoszyckim w latach 2021-2023

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Bartoszczach – Sprawozdania za 2021 r. 2022 r. i 2023 r.

Analiza wykresu wskazuje na nieznaczne tendencje zwyżkowe bezrobocia w naszym powiecie w 2022 r. (o 2,5 punktu procentowego) i 2023r. (o 0,9 punktu procentowego) w stosunku do roku 2021. Bardzo podobnie do wyników bezrobocia w województwie i kraju w tym okresie.

Dane zebrane w poniższej tabeli również wskazują na nieznaczne różnice procentowe w ilości osób zarejestrowanych w PUP w Bartoszczach w latach 2021-2023.

Tabela 3. Zmiany w strukturze bezrobocia w powiecie bartoszyckim w latach 2021-2023 zarejestrowanych w PUP w Bartoszykach

Lp.	Struktura osób bezrobotnych	2021 r.	2022 r.	2023 r.
1.	bezrobotnych z prawem do zasiłku	15,6%	18,1%	17,0%
2.	osób do 30 r.ż.	24,9%	25,5%	24,5%
3.	osób w wieku mobilnym (do 25 r.ż.)	12,7%	13,8%	13,2%
4.	osób w okresie 12 m-cy od dnia ukończenia nauki	3,4%	4,1%	3,0%
5.	długotrwale bezrobotnych (zarejestrowani powyżej 12 m-cy)	59,8%	57,3%	57,8%
6.	kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka	20,6%	19,6%	19,0%
7.	bezrobotnych powyżej 50 roku życia	26,2%	27,3%	27,5%
8.	bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych	37,6%	37,7%	33,2%
9.	bez doświadczenia zawodowego	19,8%	19,5%	19,5%
10.	cudzoziemcy	0,2%	0,6%	0,3%
11.	korzystających ze świadczeń pomocy społecznej	0,5%	0,7%	2,0%
12.	posiadających co najmniej 1 dziecko do 6 r.ż.	22,1%	21,1%	19,8%
13.	posiadających co najmniej 1 dziecko niepełnosprawne do 18 r.ż.	0,8%	0,8%	0,6%
14.	osób niepełnosprawnych	6,4%	6,5%	7,0%
15.	dotychczas niepracujących	12,0%	11,9%	12,0%
16.	bezrobotnych mieszkańców wsi	56,6%	58,1%	58,7%
17.	bezrobotnych kobiet	55,3%	53,8%	51,8%

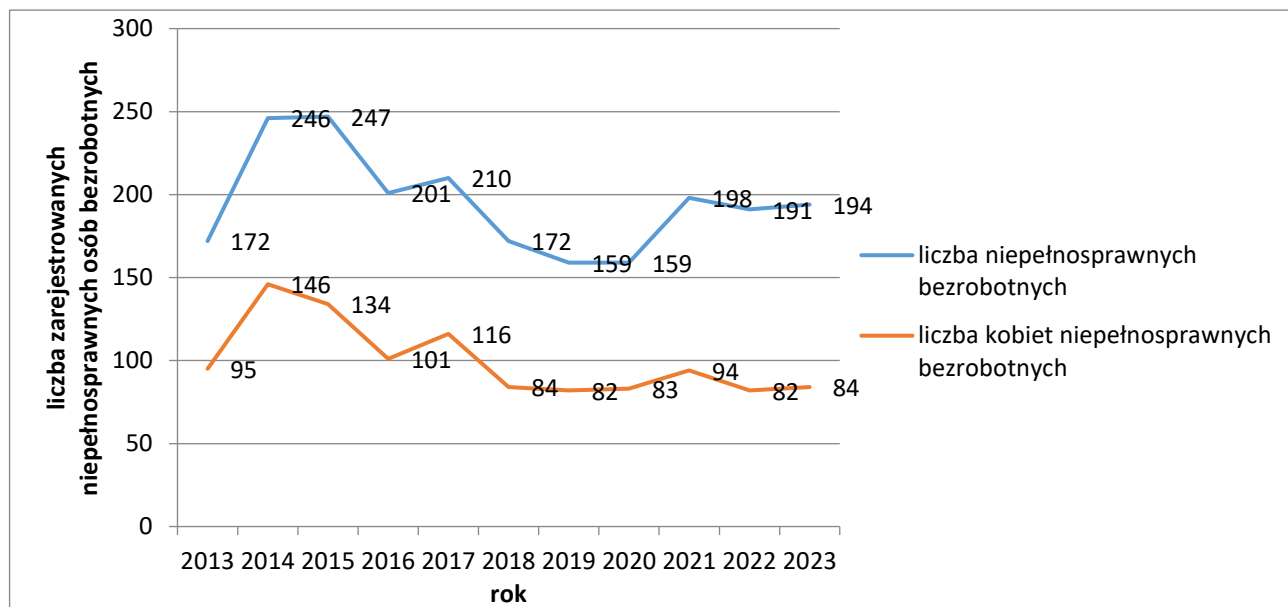
Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Bartoszykach – Sprawozdania za 2021r., 2022r. i 2023r.

Najbardziej widoczny spadek procentowy nastąpił w 2023r. w porównaniu do roku 2021 wśród bezrobotnych kobiet zarejestrowanych w PUP w Bartoszykach (o 3,5 punktu procentowego), osób bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych (o 4,40 punktu procentowego).

Wskaźnikiem pomiaru bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych w naszym powiecie w dłuższym kresie czasu będzie liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w Powiatowym

Urzędzie Pracy w Bartoszycach jako bezrobotne oraz poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu w latach 2013-2023, co obrazuje poniższy wykres:

Wykres 3. Liczba zarejestrowanych osób niepełnosprawnych bezrobotnych w powiecie bartoszyckim w latach 2021-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statycznych PUP w Bartoszycach

Analiza powyższego wykresu wskazuje na spadek niepełnosprawnych osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w latach 2015-2020. Natomiast w latach 2021-2023 liczba osób niepełnosprawnych bezrobotnych wzrosła o ponad 20% w stosunku do 2020 roku. W styczniu 2024r. liczba bezrobotnych zarejestrowanych osób niepełnosprawnych wyniosła 206. Najbardziej zagrożoną bezrobociem grupą osób z niepełnosprawnością w latach 2013-2020 były kobiety. W roku 2021 nastąpiła tendencja spadkowa kobiet i w urzędzie pracy rejestrowało się jako bezrobotni więcej mężczyzn z niepełnosprawnościami niż kobiet.

W Powiatowym Urzędzie Pracy w Bartoszycach wg stanu na dzień 31.12.2023 r. zarejestrowanych było 2777 osób bezrobotnych i poszukujące pracy (w tym 194 osoby niepełnosprawne- 84 kobiety) natomiast w styczniu 2024r. liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych wzrosła i wynosi 3028.

Zgłoszone w latach 2018 r. – 2023 r. wolne miejsca pracy i miejsca aktywizacji zawodowej w powiecie bartoszyckim dla osób niepełnosprawnych przedstawiają się następująco:

2018 rok- 42 wolne miejsca pracy

2019 rok- 51 wolnych miejsc pracy.

2020 rok-21 wolnych miejsc pracy

2021 rok-7 wolnych miejsc pracy

2022 rok- 18 wolnych miejsc pracy

2023 rok – 25 wolnych miejsc pracy.

Przedstawione statystyki dotyczą jedynie niepełnosprawnych bezrobotnych i poszukujących pracy, którzy są zarejestrowani w Powiatowym Urzędzie Pracy. Do końca jednak nie wiadomo, jak wiele osób, mimo braku pracy nie korzysta z usług PUP-u. Diagnoza środowiska osób z niepełnosprawnością wskazuje, że bezrobotnych osób niepełnosprawnych i poszukujących pracy niepozostających w zatrudnieniu jest w powiecie rzeczywiście znacznie więcej. Fakt nie rejestrowania się przez nie w Urzędzie Pracy wynika najczęściej z niewiedzy, trudności z transportem w przypadku osób z niepełnosprawnością mieszkających na wsi, obawy przed utratą świadczeń, ogólnej niechęci do urzędów. Częstym zjawiskiem jest także niedostarczanie do urzędu pracy nabytego w czasie figurowania w ewidencji orzeczenia o niepełnosprawności (m.in. z obawy przed stygmatyzacją lub z niewiedzy nt. korzyści płynących z zatrudniania osób z orzeczeniem przez pracodawców), co przekłada się na wyniki statystyczne, nie obrazujące w pełni sytuacji osób z niepełnosprawnościami na rynku pracy.

W powiecie bartoszyckim nadal utrzymują się niekorzystne cechy w strukturze bezrobocia, tj. wysoki odsetek ludzi młodych, niski poziom wykształcenia osób zarejestrowanych oraz długotrwałe pozostawanie w rejestrach urzędów pracy.

Sytuacja zawodowa w powiecie zawsze była trudna, bo w okolicy nie ma wielu dużych firm. Wciąż brakuje ofert pracy. Do przyczyn utrzymującej się od lat wysokiej stopy bezrobocia w powiecie bartoszyckim zaliczamy upadek Państwowych Gospodarstw Rolnych, które licznie funkcjonowały na terenach powiatu. W miastach spore znaczenie miał upadek dużych zakładów produkcyjnych przemysłu dziewiarskiego i drzewnego. Po przekształceniach i zmianach, które wystąpiły w Polskiej rzeczywistości gospodarczej wiele osób nie odnalazło się na nowym rynku pracy. Dodatkowym elementem jest bliskość granicy z Rosją. Z wielu powodów, m.in. politycznych i proceduralnych powiat bartoszycki nie stał się oknem na wielki rosyjski rynek zbytu, jak można było oczekiwać. Oddalenie od rynku pracy osób bezrobotnych /poszukujących pracy bardzo często potęguje ich brak mobilności- brak prawa jazdy oraz własnego środka transportu, a jednocześnie ograniczone połączenia środkami transportu publicznego do innych miejscowości w godzinach pracy zakładów pracy.

Kolejnym istotnym czynnikiem przyczyny utrzymywania się wysokiej stopy bezrobocia nie tylko w powiecie bartoszyckim, ale i w niektórych regionach Polski są wysokie koszty zatrudnienia po stronie pracodawcy (głównie podatki, opłaty skarbowe, ZUS). To sprawia, że pracodawca lub osoba prowadząca działalność ma niepewną sytuację ekonomiczną i trudności z utrzymaniem już

dotychczasowego zatrudnienia, co przekłada się na brak stabilności na rynku zawodowym. Pracodawcy, chcąc utrzymać działalność, redukują etaty lub też posiłkują się zatrudnieniem subsydiowanym (cechą charakterystyczną rynku pracy powiatu bartoszyckiego jest bardzo wysoki odsetek wolnych miejsc pracy zgłaszanych w ramach subsydiów – np. prac interwencyjnych czy doposażenia miejsca pracy). Niestety w istniejącym zastoju gospodarczym w naszym powiecie ciężko zaistnieć na rynku pracy, chociażby poprzez podjęcie własnej działalności gospodarczej, bądź rolniczej. Dlatego wsparcie finansowe udzielone pracodawcom w postaci refundacji kosztów przystosowania stanowiska pracy osoby niepełnosprawnej, bądź przyznanie dotacji osobie niepełnosprawnej na podjęcie własnej działalności gospodarczej wspiera lokalny rynek pracy.

Ważnym elementem aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych w powiecie bartoszyckim jest ekonomia społeczna. Ekonomia społeczna to sfera aktywności obywatelskiej i społecznej, która poprzez działalność gospodarczą i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną (w tym osób z niepełnosprawnościami), tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu. To działalność o celach głównie społecznych, w ramach której zyski nie podlegają podziałowi, a są przeznaczane na te cele lub na rzecz wspólnoty – w przeciwieństwie do zwykłych przedsiębiorstw, gdzie celem jest maksymalizacja zysku i zwiększenie dochodu właścicieli. Oznacza to, że ekonomia społeczna pozostaje na pograniczu sektora przedsiębiorczości oraz sektora organizacji pozarządowych niedziałających w celu maksymalizacji zysku.

Do podmiotów ekonomii społecznej zaliczają się:

- **organizacje pozarządowe** oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
- **spółdzielnie socjalne;**
- **spółdzielnie pracy, w tym spółdzielnie inwalidów, niewidomych oraz produkcji rolnej;**
- **przedsiębiorstwa społeczne** – podmioty ekonomii społecznej, które prowadzą działalność gospodarczą lub odpłatną pożytku publicznego, zatrudniają i aktywizują zawodowo osoby trudnozatrudnialne, nie prywatyzują zysku lub nadwyżki bilansowej i są zarządzane w sposób partycypacyjny;
- **jednostki reintegracyjne** tj. takie, których głównym działaniem jest reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, czyli: Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej.

Obecnie w powiecie oprócz organizacji pozarządowych i fundacji funkcjonują dwa WTZ-y oraz jeden ZAZ a także dwie spółdzielnie socjalne osób prawnych:

- Spółdzielnia Socjalna „Po sąsiedzku” prowadząca stołówkę miejską w Bisztynku założoną przez Gminę Bisztynek i Stowarzyszenie „Nasz kalejdoskop” oraz
- Spółdzielnia Socjalna „Tradycja” Stołówka Miejska w Górowie Iławeckim prowadząca również działalność gastronomiczną i cateringową. Założycielami są samorząd Miasta Górowo Iławeckie oraz Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych i Profilaktyki Zdrowia „Jesteśmy Razem” w Górowie Iławeckim.

Ponadto powiatową ekonomię społeczną wspiera powołany przez Zarząd Powiatu Bartoszyckiego w 2013 roku Zespół ds. Ekonomii Społecznej. Obecnie składa się on z przedstawicieli władz powiatu, podmiotów reprezentujących sektor ekonomii społecznej i organizacji pozarządowych, tworzących infrastrukturę wsparcia ekonomii społecznej oraz przedstawicieli samorządowych miejskich i gminnych (Starostwa, spółdzielni socjalnych, stowarzyszeń, MOPS-u w Bartoszczycach, GOPS-u w Bartoszczycach, PCPR-u w Bartoszczycach, PUP-u w Bartoszczycach, CUS-u w Górowie Ił., MOPS-u w Bisztynku, MOPS-u w Górowie Ił., Urzędu Miasta Bartoszyce). Zespół ma charakter strategiczny a jego głównym zadaniem jest promowanie i upowszechnianie idei ekonomii społecznej, wsparcie merytoryczne nowotworzonych i istniejących podmiotów ekonomii społecznej.

4. Instytucje i organizacje działające w powiecie na rzecz osób z niepełnosprawnością (zasoby powiatu bartoszyckiego)

Podjęmowanie działań, które mają na celu integrację społeczną i zawodową osób z niepełnosprawnością wymaga zaangażowania i ścisłej współpracy partnerów sektora publicznego i niepublicznego, w tym organizacji pozarządowych reprezentujących interesy środowiska tej grupy osób.

Na terenie powiatu bartoszyckiego działa w różnych dziedzinach życia wiele instytucji i organizacji, które aktywnie wspierają osoby niepełnosprawne oraz włączają się w proces ich wszechstronnej rehabilitacji. Oto najważniejsze z nich:

Tabela 4. Instytucje i organizacje działające na rzecz osób z niepełnosprawnościami w powiecie bartoszyckim

POMOC SPOŁECZNA		PRZEZNACZENIE
1.	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bartoszczycach ul. Pieniężnego 10A, 11-200 Bartoszyce	-Opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka; - Sporządzenie bilansu potrzeb gminy w zakresie pomocy społecznej; - Udzielenie schronienia, zapewnienie posiłku oraz odzieży osobom tego pozbawionym; - Przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych, celowych i stałych; - Opłacanie składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe za osobę, która rezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie nie zamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem; - Praca socjalna; - Organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania, z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi; - Prowadzenie i zapewnienie miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego lub mieszkaniach chronionych; - Tworzenie gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną; - Dożywianie dzieci; - Kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu.
2.	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bisztyнку Plac Wolności 5, 11-230 Bisztynek	
3.	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Górowie Iławeckim ul. Gen. Sikorskiego 19, 11-220 Górowo Iławeckie	
4.	Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sępólnie ul. Lipowa 1A, 11-210 Sępóln	
5.	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bartoszczycach ul. Pieniężnego 10A 11-200 Bartoszyce	
6.	Centrum Usług Społecznych w Górowie Iławeckim ul. Kościuszki 17, 11-220 Górowo Iławeckie	Zadania wynikające z ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych: - opracowywanie i realizacja, zgodnych z powiatową strategią dotyczącą rozwiązywania problemów społecznych, powiatowych programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych; - współpraca z instytucjami administracji rządowej i samorządowej w opracowywaniu i realizacji programów; - podejmowanie działań zmierzających do ograniczania skutków niepełnosprawności; - opracowywanie i przedstawianie planów zadań i informacji z prowadzonej działalności oraz ich udostępnianie na potrzeby samorządu województwa; - współpraca z organizacjami pozarządowymi i fundacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej tych osób; - dofinansowanie uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych; - dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych; - dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze; - dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych, w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych;
7.	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Bartoszczycach ul. Limanowskiego 11, 11-200 Bartoszyce	

**POWIATOWY PROGRAM DZIAŁAŃ NA RZECZ POPRAWY WARUNKÓW ŻYCIA OSÓB
Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI W POWIECIE BARTOSZYCKIM NA LATA 2024-2030**

		- dofinansowanie rehabilitacji dzieci i młodzieży; - dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika; - dofinansowanie kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej.
8.	Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza nr 1 im. Janusza Korczaka w Bartoszczach ul. Limanowskiego 12, 11-200 Bartoszyce	Podejmowanie działań mających na celu doprowadzenie do powrotu dziecka do rodziny, bądź do umieszczenia go w rodzinie adopcyjnej, albo jego usamodzielnienia. Zapewnienie dzieciom całodobowej opieki i wychowania, kształcenia oraz możliwości wyrównania opóźnień rozwojowych i szkolnych.
9.	Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza nr 2 w Bartoszczach ul. Limanowskiego 12/4, 11-200 Bartoszyce	
10.	Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza nr 3 w Bartoszczach ul. Limanowskiego 12/7, 11-200 Bartoszyce	
11.	Dom Pomocy Społecznej w Bartoszczach, ul. Boh. Monte Cassino 4, 11-200 Bartoszyce	70 miejsc dla osób przewlekle somatycznie chorych i w podeszłym wieku
12.	Dom Pomocy Społecznej w Bisztyńku, ul. 9 Maja 7 11-230 Bisztynek	80 miejsc dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie kobiet
13.	Dom Pomocy Społecznej w Szczurkowie, Szczurkowo 25, 11-210 Sępól	44 miejsca dla osób w podeszłym wieku i przewlekle somatycznie chorych, w tym 3 miejsca na realizację usług z zakresu wsparcia krótkoterminowego w formie pobytu całodobowego
14.	Dom Pomocy Społecznej w Kamińsku, ul. Obrońców Westerplatte 10, 11-220 Górowo Ił.	50 miejsc dla osób przewlekle psychicznie chorych
15.	Dom Pomocy Społecznej w Worynach, Woryny 32, 11-220 Górowo Iławeckie	20 miejsc dla osób starszych i niepełnosprawnych fizycznie
16.	Dom Pomocy Społecznej „Senior” w Kamińsku, ul. Topolowa 8, 11-220 Górowo Iławeckie	19 miejsc dla osób w podeszłym wieku i niepełnosprawnych fizycznie
17.	Prywatny Dom Opieki „Artway” Liski 7a, 11-210 Sępól	32 miejsca dla osób niepełnosprawnych, przewlekle chorych i osób w podeszłym wieku
18.	Środowiskowy Dom Samopomocy w Bartoszczach, 11-200 Bartoszyce, ul. Pieniężnego 10A	55 miejsc dla osób z niepełnosprawnością intelektualną i zaburzeniami psychicznymi
19.	Środowiskowy Dom Samopomocy w Górowie Iławeckim, 11-220 Górowo Ił., ul. Kard Wyszyńskiego 13	60 miejsc dla osób z zaburzeniami psychicznymi
20.	Centrum Opiekuńczo-Mieszkalne „Nasz Drugi Dom”, Tolko 28, 11-200 Bartoszyce	22 miejsca dla osób legitymujących się umiarkowanym bądź znacznym stopniem niepełnosprawności, w szczególności ze spectrum autyzmu i/lub z niepełnosprawnościami sprzężonymi, w tym 2 miejsca opieki całodobowej
21.	Klub Senior + w Kandytach, Kandyty 10A, 11-220 Górowo Iławeckie prowadzony przez CUS	15 miejsc dla osób starszych (60+) nieaktywnych zawodowo zamieszkałych na terenie gminy Górowo Iławeckie
22.	Dzienny Dom Senior+, ul. Pieniężnego 10A, 11-200 Bartoszyce	25 miejsc dla osób powyżej 60 r.ż., nieaktywnych zawodowo, w tym z niepełnosprawnościami
AKTYWIZACJA ZAWODOWA		PRZEZNACZENIE
23.	Powiatowy Urząd Pracy w Bartoszczach, ul. Grota Roweckiego 1, 11-200 Bartoszyce	Wykonywanie zadań dotyczących problematyki promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia oraz aktywizacji zawodowej.
24.	Warsztaty Terapii Zajęciowej przy Stowarzyszeniu Integracji Osób Niepełnosprawnych „SION” w Bartoszczach, ul. Bema 51A, 11-200 Bartoszyce	30 miejsc dla osób z umiarkowanym lub znacznym stopniem niepełnosprawności posiadających wskazanie do uczestnictwa w WTZ niezdolnym do podjęcia pracy. WTZ mają na celu działania stwarzające możliwość rehabilitacji zawodowej i społecznej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia.
25.	Warsztaty Terapii Zajęciowej przy Stowarzyszeniu na Rzecz Osób Niepełnosprawnych i Profilaktyki Zdrowia w Górowie Iławeckim „Jesteśmy Razem”,	25 miejsc dla osób z umiarkowanym lub znacznym stopniem niepełnosprawności posiadających wskazanie do uczestnictwa w WTZ niezdolnym do podjęcia pracy. WTZ mają na celu

**POWIATOWY PROGRAM DZIAŁAŃ NA RZECZ POPRAWY WARUNKÓW ŻYCIA OSÓB
Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI W POWIECIE BARTOSZYCKIM NA LATA 2024-2030**

	ul. Kard. Wyszyńskiego 13, 11-220 Górowo Iławeckie	działania stwarzające możliwość rehabilitacji zawodowej i społecznej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia.
26.	Zakład Aktywności Zawodowej przy Stowarzyszeniu Integracji Osób Niepełnosprawnych „SION” w Bartoszycach, ul. Bema 39, 11-200 Bartoszyce	27 miejsc w celu zatrudnienia osób niepełnosprawnych zaliczonych do znacznego stopnia niepełnosprawności i osób zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną.
KULTURA I OŚWIATA		PRZEZNACZENIE
27.	Bartoszycki Uniwersytet Trzeciego Wieku, ul. Ogrodowa 1A, 11-200 Bartoszyce	Prowadzenie działalności na rzecz wszechstronnej aktywizacji intelektualnej, psychicznej i fizycznej osób starszych i niepełnosprawnych.
28.	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Górowie Iławeckim, ul. Kard. Wyszyńskiego 13, 11-220 Górowo Iławeckie	Przeznaczony dla mieszkańców miasta i gminy Górowo Iławeckie bez względu na wiek (emeryt, rencista, bezrobotny), którzy pragną poszerzyć wiedzę, rozwijać zainteresowania oraz brać czynny udział w życiu kulturalnym miasta i gminy Górowo Iławeckie.
29.	Integracyjne Przedszkole Publiczne nr 4 w Bartoszycach ul. Bema 49, 11-200 Bartoszyce	Realizuje zadania wynikające z prawa oświatowego a oprócz tego ma za zadanie organizowanie kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci niepełnosprawnych, które odbywa się na następujących zasadach: - realizacja zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego, - zapewnienie warunków do nauki, specjalisty sprzęt i środki dydaktyczne, - organizacja zajęć specjalistycznych dostosowanych do potrzeb dziecka, - przygotowanie dzieci do samodzielności w życiu dorosłym, - integracja dzieci ze środowiskiem rówieśniczym, w tym dziećmi pełnosprawnymi. - opracowanie przez zespół specjalistów indywidualnego programu edukacji dziecka.
30.	Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Kawalerów Maltańskich w Bartoszycach, ul. Limanowskiego 9, 11-200 Bartoszyce	Przeznaczony jest w szczególności dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie w stopniu lekkim, umiarkowanym i znacznym oraz z innymi niepełnosprawnościami, w tym z normą intelektualną, posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, wobec których publiczna poradnia psychologiczno - pedagogiczna orzekła zasadność edukacji w placówce kształcenia specjalnego.
31.	Powiatowe Centrum Rozwoju Edukacji w Bartoszycach ul. Limanowskiego 13, 11 – 200 Bartoszyce	Realizuje zadania wynikające z prawa oświatowego. Podstawowe zadania to: diagnoza; terapia: wspomaganie szkół i przedszkoli w postaci organizacji szkoleń, warsztatów, prelekcji, konsultacji dla uczniów, rodziców i nauczycieli.
STOWARZYSZENIA I ORGANIZACJE POZARZĄDOWE		
32.	Stowarzyszenie Integracji Osób Niepełnosprawnych SION w Bartoszycach, ul. Bema 51A, 11-200 Bartoszyce	
33.	Stowarzyszenie Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „Jesteś-my”, ul. Limanowskiego 9, 11-200 Bartoszyce	
34.	Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych i Profilaktyki Zdrowia „Jesteśmy Razem” w Górowie Iławeckim ul. Kard. Wyszyńskiego 13, 11-220 Górowo Iławeckie	
35.	Stowarzyszenie „Pomagaj-my”, ul. Bema 49, 11-200 Bartoszyce	
36.	Polski Związek Niewidomych Zarząd Koła w Bartoszycach, ul. Pieniężnego 10A, 11-200 Bartoszyce,	
37.	Polskie Stowarzyszenie Diabetyków Koło Miejsko-Powiatowe w Bartoszycach, ul. Pieniężnego 10A, 11-200 Bartoszyce	

38.	Fundacja SOWA - NIGDY SAMI wspierająca osoby starsze, w tym osoby starsze niepełnosprawne, Wojciechy 51/3, 11-200 Bartoszyce
39.	Oddział Rejonowy Polskiego Czerwonego Krzyża w Bartoszycach, ul. Pieniężnego 10A, 11-200 Bartoszyce
40.	Polski Komitet Pomocy Społecznej – Zarząd Rejonowy w Bartoszycach, ul. Pieniężnego 10A, 11-200 Bartoszyce
41.	Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Oddział Rejonowy w Bartoszycach, ul. Hubalczyków 2, 11-200 Bartoszyce
42.	Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów Oddział Rejonowy w Bisztyнку, ul. Hubalczyków 2, 11-230 Bisztynek
43.	Stowarzyszenie „Amazonki”, ul. Hubalczyków 2, 11-200 Bartoszyce
44.	Fundacja Lelka, ul. Wajdy 10, 11-200 Bartoszyce
45.	Fundacja „AZYL”, Tolko 28, 11-200 Bartoszyce
46.	Warmińsko-Mazurskie Stowarzyszenie Przyjaciół Opieki Paliatywnej w Bartoszycach, ul. Wajdy 10, 11-200 Bartoszyce
47.	Stacja Socjalna Joannitów Gminy Bartoszyce, Łojdy 3, 11-200 Bartoszyce
48.	Stowarzyszenie „Druga młodość”, ul. Wolskiego 5, 11-230 Bisztynek

Źródło: Opracowanie własne

Organizacje pozarządowe to instytucje zaliczające się do sektora społecznego, potrafiącego zaspokoić specyficzne potrzeby ludzi, których nie zaspokajają organizacje komercyjne i administracja państwowa. Mówi się o nich jak o „trzecim sektorze”, po sektorze publicznym oraz sektorze przedsiębiorstw. Dostarczają usług obywatelom, nierzadko wypełniając lukę, której nie zapełnia sektor publiczny i rynkowy. Realizują zadania, które wynikają z polityki państwa lub te, których mimo istniejącego zapotrzebowania, ani podmioty publiczne ani prywatne, zorientowane na zysk, nie podejmują.

Organizacje pozarządowe działające na rzecz osób z niepełnosprawnościami najczęściej tworzą same osoby niepełnosprawne i członkowie ich rodzin. NGOsy wychowują, pomagają rozwijać i samorealizować się obywatelom. Na terenie powiatu bartoszyckiego w sferze niepełnosprawności działa prężnie wiele stowarzyszeń, fundacji, kół i związków. Większość z nich ściśle współpracuje z lokalnymi samorządami, w tym z powiatem. Szeroki i różnorodny wachlarz działań organizacji pozarządowych determinuje potrzebę współpracy z bardzo różnymi podmiotami, najczęściej podejmują współpracę z gminami (miejską i wiejską), ośrodkami pomocy społecznej, PCPR). Ważnym partnerem dla organizacji są również inne organizacje pozarządowe, a także PFRON. W ramach swoich zadań prowadzą szkolenia, kursy, warsztaty dla osób w wieku aktywności zawodowej, podczas których osoby niepełnosprawne mogą skorzystać z porad doradców zawodowych, instruktorów i pedagogów specjalnych. Udzielają pomocy w podejmowaniu prac zarobkowych. Organizują grupy wsparcia, w trakcie których poruszane są problemy z jakimi

spotykają się osoby niepełnosprawne, wspierają członków w rozwiązywaniu trudnych sytuacji życiowych. Podejmują działania w celu tworzenia placówek specjalistycznych prowadzących działalność na rzecz osób z niepełnosprawnością, np. utworzenie dps, mieszkań wspieranych, miejsc całodobowej opieki. Inicjują wiele imprez kulturalnych, sportowych, turystycznych, rekreacyjnych o zasięgu lokalnym i regionalnym. Ponadto wiele organizacji udziela poradnictwa rehabilitacyjnego i edukacyjnego w zakresie doboru sprzętu rehabilitacyjnego, ortopedycznego i pomocniczego, a co ważniejsze, zapewnia fachową pomoc logopedyczną, rewalidacyjną, psychologiczną terapeutyczną i rehabilitacyjną szczególnie wśród dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami. Prowadzą także działalność charytatywną i humanitarną na rzecz osób z niepełnosprawnością. Osoby niepełnosprawne mogą uzyskać pomoc w redagowaniu podań, pism urzędowych oraz załatwieniu spraw socjalno-bytowych. Organizacje pozarządowe działające w powiecie uzupełniają często „braki systemowe” wynikające przede wszystkim z ograniczonych środków pieniężnych samorządów, niedostosowanego systemu prawnego i jego luk w zakresie niepełnosprawności, uzupełniają niszę na występujące potrzeby w środowisku osób z niepełnosprawnościami głównie związane z działaniami w obszarze zdrowia, w tym poprawy kondycji fizycznej i psychicznej, rehabilitacji, w zakresie oddziaływań opiekuńczych, wychowawczych a nawet edukacji oraz kultury i sportu. Pełnią bardzo ważną funkcję integracyjną przejawiającą się w procesie budowania więzi pomiędzy członkami organizacji, budowania poczucia wspólnoty i przynależności do danej grupy społecznej, aż wreszcie w integracji swoich członków ze społeczeństwem. Najczęściej środki na swoje działania pozyskują ze składek członkowskich, darowizn (pieniężne i dary rzeczowe), z dotacji ze środków publicznych w ramach złożonych projektów i udziału w konkursach m.in. o powierzenie zadania publicznego, sponsoringu, odpisu 1,5% podatku dochodowego od osób fizycznych, zbiórek publicznych, kampanii oraz w mniejszym stopniu z dochodów ze sprzedaży produktów wytwarzanych w ramach prowadzonej działalności. Jednak bardzo często realizując swoje zadania statutowe napotykają na różnego typu trudności i przeszkody, które mają duży wpływ na prowadzoną działalność, niejednokrotnie zmuszając te organizacje do ograniczenia, czy też rezygnacji z konkretnych działań. Najczęściej borykają się z brakiem wystarczającej ilości środków finansowych, nadmiernie rozbudowanymi procedurami w ich pozyskaniu oraz zbyt skomplikowaną biurokracją administracji publicznej.

Organizacje najczęściej oczekują wsparcia w zakresie pozyskiwania środków finansowych, pomocy finansowej, pomocy przy pisaniu projektów i promocji swojej działalności a od instytucji państwowych pomocy w przeprowadzeniu szkoleń oraz możliwości otrzymywania zlecenia zadań

z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej skierowanych do konkretnych grup osób z niepełnosprawnościami oraz pomocy w znalezieniu partnerów do realizacji wspólnych projektów.

Natomiast oferta powiatu pod kątem edukacji osób z niepełnosprawnościami jest znacznie bardziej ograniczona.

W powiecie funkcjonuje tylko jedno przedszkole integracyjne, do którego wg stanu na koniec 2023 r. uczęszczało 54 dzieci, w tym 33 dzieci z niepełnosprawnością.

Przedszkole prowadzi zajęcia w zakresie wczesnego wspomaganie i rozwoju dziecka. Rewalidacją objęło 35 dzieci legitymujących się orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego oraz opinią o wczesnym wspomaganiu dziecka z rodziną.

Na obszarze powiatu działa jeden Specjalny Ośrodek Szkolno - Wychowawczy im. Kawalerów Maltańskich w Bartoszykach, który w chwili obecnej obejmuje kształceniem, rehabilitacją i terapią dzieci i młodzież z lekkim, umiarkowanym, znacznym i głębokim stopniem niepełnosprawności intelektualnej, dzieci i młodzież ze spektrum autyzmu, niepełnosprawnościami sprzężonymi, niedowidzeniem, niedosłuchem, niepełnosprawnością ruchową. Obecnie coraz częściej trafiają tam dzieci i młodzież zagrożone niedostosowaniem społecznym. W Ośrodku funkcjonują: oddziały przedszkolne, Szkoła Podstawowa, Branżowa Szkoła I stopnia, Zespoły edukacyjno- terapeutyczne, Szkoła Przystosowująca do Pracy, Oddziały rewalidacyjno – edukacyjne oraz grupy wychowawcze dla dzieci i młodzieży w wieku od 7 do 24 lat niepełnosprawnych intelektualnie w różnym stopniu, którzy z racji niepełnosprawności zostali skierowani do kształcenia specjalnego, a nie jest ono możliwe w miejscu zamieszkania. W placówce prowadzony jest także Oddział Wczesnego Wspomagania Rozwoju Dziecka. Ośrodek obejmuje działalnością edukacyjno - terapeutyczną: 176 uczniów w SP, Branżowej Szkole I Stopnia oraz Szkole Przystosowującej do Pracy, 10 dzieci w 2 oddziałach przedszkolnych, 79 dzieci w Oddziale Wczesnego Wspomagania Rozwoju Dziecka 13 wielonarządowo chorych wychowanków oddziałów rewalidacyjnych 40 wychowanków grup wychowawczych (internat SOSW), którzy ze względu na brak możliwości kształcenia specjalnego w miejscu zamieszkania przebywają w dni nauki szkolnej w internacie. Łącznie dzieci i młodzież kształci się w 29 oddziałach szkolnych i przedszkolnych.

Organem prowadzącym Ośrodek jest Starostwo Powiatowe w Bartoszykach. Proces wychowawczy w Ośrodku realizowany jest poprzez zespoloną działalność nauczycieli, terapeutów, specjalistów i wychowawców oraz pozostałych pracowników Ośrodka i rodziców uczniów. Głównym zadaniem Ośrodka jest przygotowanie wychowanków w miarę możliwości do samodzielnego udziału w życiu społecznym w integracji ze środowiskiem w tym oczywiście w życiu zawodowym na otwartym rynku pracy. W celu realizacji całej problematyki dydaktyczno – wychowawczej oprócz zajęć edukacyjnych

wynikających z ramowych programów nauczania prowadzone są zajęcia rewalidacyjne przez wykwalifikowaną kadrę Ośrodka. Ośrodek od kilku lat wzbogacił ofertę nauczania dla uczniów niepełnosprawnych intelektualnie z umiarkowanym i znacznym stopniem upośledzenia umysłowego oraz dla uczniów ze sprzężoną niepełnosprawnością. Uczniowie ci kontynuują naukę w zespołach edukacyjno-terapeutycznych. Uczniowie w zespołach mają możliwość przedłużenia czasu ukończenia etapów edukacyjnych. Jest on ograniczony wiekiem ucznia. Młodzież i dzieci przyjmowane uczęszczają do SOSW na okres, na który zostało wydane orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. Pobyt wychowanka w Ośrodku może trwać do czasu ukończenia etapu wychowania przedszkolnego lub szkoły wchodzącej w skład ośrodka, nie dłużej niż do końca roku szkolnego, w roku kalendarzowym, w którym wychowanek kończy 24. rok życia. Z danych uzyskanych z Ośrodka wynika, że w następnych latach – 2020 – 2025 edukację zakończą 23 osoby z autyzmem i z niepełnosprawnościami sprzężonymi po 24 roku życia, które będą wymagały dalszej rehabilitacji i wsparcia.

Na terenie Bartoszczy zadania wynikające z prawa oświatowego realizuje kompleksowo Powiatowe Centrum Rozwoju Edukacji, w którego strukturze mieści się Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli i Powiatowa Biblioteka Pedagogiczna. Poradnia udziela wsparcia i pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom i młodzieży z przedszkoli, szkół i placówek z powiatu bartoszyckiego, rodzicom i nauczycielom. Podstawowe zadania poradni to diagnoza, terapia, prowadzenie wspomagania szkół, przedszkoli i placówek w postaci organizacji szkoleń, warsztatów, prelekcji, konsultacji dla uczniów, rodziców i nauczycieli. Według otrzymanych danych Poradnia w 2023 r. wydała 255 orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego oraz 562 opinie, w tym o: pomocy psychologiczno-pedagogicznej, wczesnym wspomaganium, możliwości rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej, odroczeniu rozpoczęcia spełniania przez dziecko obowiązku szkolnego, specyficznych trudnościach, dostosowaniu wymagań edukacyjnych oraz zezwoleniu na zatrudnienie młodocianego. Z kolei najważniejszym celem Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Bartoszczach jest świadczenie usług edukacyjnych najwyższej jakości i podejmowanie działań, które spełniają wymagania prawa, polityki oświatowej państwa, polityki regionalnej, najnowszych osiągnięć nauki i oczekiwania klientów.

Większość placówek oświatowych znajduje się na terenie miasta Bartoszyce, stąd też utrudniony dostęp do nich mają dzieci i młodzież z terenów wiejskich. Utrudniony dostęp dzieci i młodzieży niepełnosprawnej do kształcenia przekłada się na niski poziom wykształcenia oraz niskie kwalifikacje zawodowe osób niepełnosprawnych, a przez to staje się jedną z przyczyn wykluczenia społecznego.

W zakresie dziennej opieki i szerokopojętej rehabilitacji zawodowej i społecznej na terenie powiatu działają:

- dwa Środowiskowe Domy Samopomocy prowadzące działalność rehabilitacyjną na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi i upośledzeniem umysłowym. Jeden w Bartoszczach funkcjonujący przy Gminie Miejskiej Bartoszyce, drugi w Górowie Iławeckim prowadzony przez Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych i Profilaktyki Zdrowia „Jesteśmy Razem”. Domy dysponują łącznie 115 miejscami;
- dwa Warsztaty Terapii Zajęciowej o łącznej liczbie 55 miejsc. Jeden z nich prowadzi Stowarzyszenie Integracji Osób Niepełnosprawnych SION w Bartoszczach, drugi – Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych i Profilaktyki Zdrowia „Jesteśmy Razem” w Górowie Iławeckim. Podstawowym celem ich działalności jest aktywizacja społeczna i zawodowa osób o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, stwarzanie osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Cel ten realizują poprzez prowadzenie różnego typu terapii, warsztatów, zajęć przysposabiających osoby niepełnosprawne do samodzielnego życia, czy też zajęć ukierunkowanych na zdobywanie umiejętności zawodowych a także rehabilitacji ruchowej;
- Zakład Aktywności Zawodowej przy Stowarzyszeniu Integracji Osób Niepełnosprawnych SION w Bartoszczach, w którym 25 osób z niepełnosprawnościami w ramach zatrudnienia świadczy usługi gastronomiczne, porządkowe, rękodzielnicze i artystyczne oraz pralnicze a także korzysta z zajęć rehabilitacji ruchowej;
- od listopada 2021 r. w miejscowości Tolko działalność rozpoczęło Centrum Opiekuńczo-Mieszkalne „Nasz Drugi Dom” z przeznaczeniem dla 22 osób legitymujących się umiarkowanym bądź znacznym stopniem niepełnosprawności, w szczególności ze spectrum autyzmu i/lub z niepełnosprawnościami sprzężonymi (w tym 20 osób pobyt dzienny i 2 osoby pobyt całodobowy). COM został utworzony z dofinansowaniem środków Funduszu Solidarnościowego w ramach programu „Centra opiekuńczo-mieszkalne”. Na dzień 31.12.2023 r. do COM uczęszczało 20 osób zamieszkujących gminę i miasto Bartoszyce. W ramach pobytu uczestników w COM prowadzona jest terapia grupowa i indywidualna, ukierunkowana na rozwijanie zdolności manualnych i zainteresowań osób niepełnosprawnych uczęszczających na zajęcia. Prowadzone są zajęcia rewalidacyjno-poznawcze, polegające na codziennych spotkaniach w grupie, zaspokajaniu potrzeb akceptacji, bezpieczeństwa, współczucia, bycia rozumianym i docenionym oraz zajęcia ukierunkowane na wielokanałową stymulację sensoryczną. Uczestnicy nabywają i doskonalą

umiejętności wykonywania prostych elementów posiłku. Prowadzone są także zajęcia rehabilitacyjne, z zakresu sportu, rekreacji ruchowej, turystyki, wychowania fizycznego oraz adaptowanej aktywności fizycznej.

Natomiast rehabilitacją leczniczą w powiecie bartoszyckim zajmują się dwa szpitale: Szpital Powiatowy im. Jana Pawła II w Bartoszycach i Wojewódzki Szpital Rehabilitacyjny w Górowie Iławeckim. Jednak ich działalność skierowana jest do osób dorosłych. W obszarze diagnozy i rehabilitacji brakuje placówek i działań skierowanych do dzieci z niepełnosprawnościami.

W szpitalu w Bartoszycach funkcjonuje Oddział Rehabilitacji Neurologicznej, który dysponuje 20 miejscami i prowadzi rehabilitację pacjentów z uszkodzeniami narządu ruchu, kłopotami z chodzeniem, poruszaniem kończynami górnymi, trudnościami z rozumieniem mowy oraz z mówieniem.

Wojewódzki Szpital Rehabilitacyjny w Górowie Iławeckim zapewnia pacjentom leczenie w zakresie rehabilitacji ogólnoustrojowej. Oferuje kompleksową, nowoczesną rehabilitację w zakresie schorzeń: neurologicznych i neurochirurgicznych, stwardnienie rozsiane, ortopedycznych, chirurgicznych, reumatologicznych. Pacjenci korzystają również z leczenia w pobycie dziennym i stacjonarnym. W 2023 roku otwarty został 24 łóżkowy oddział rehabilitacji neurologicznej oraz dział fizjoterapii dostosowany do potrzeb pacjenta neurologicznego. Zapewnia to możliwość szybkiego podjęcia rehabilitacji neurologicznej pacjentowi po udarze mózgu, przyjętego bezpośrednio z oddziału poudarowego.

Na terenie powiatu działają również placówki oferujące usługi w zakresie wypożyczenia niezbędnego sprzętu rehabilitacyjnego, medycznego, przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych osobom potrzebującym:

- Stacja Socjalna Joannitów w Łojdach Gminy Bartoszyce (dodatkowo świadczy pomoc przy zmianie opatrunku, w zakresie opieki nad osobą chorą, pomoc w wypełnianiu wniosków urzędowych, np. o dofinansowanie do zakupu sprzętu, ustalenie niepełnosprawności bądź zasiłek z ops);

- Wypożyczalnia Sprzętu Rehabilitacyjnego działająca przy Stowarzyszeniu Integracji Osób Niepełnosprawnych SION w Bartoszycach (dodatkowo oferuje urządzenia do terapii i ćwiczeń indywidualnych, których stosowanie wspomaga rehabilitację i nie wymaga nadzoru specjalisty oraz sprzęt pielęgnacyjny i wspomagający, który osoba niepełnosprawna lub jej opiekun może po instruktażu stosować samodzielnie; świadczy usługi w zakresie naprawy i konserwacji sprzętu rehabilitacyjnego i pomocniczego oraz w razie potrzeby usługi transportu wypożyczonego sprzętu o większych gabarytach);

- Warmińsko-Mazurskie Stowarzyszenie Przyjaciół Opieki Paliatywnej w Bartoszczycach, które zajmuje się zakupem i nieodpłatnym udostępnianiem sprzętu medycznego niezbędnego w przebiegu ciężkiej choroby, edukacji chorych i rodziny w kierunku poprawy jakości życia, obserwacji i kontroli stanu zdrowia podopiecznego, pomocą w załatwianiu spraw socjalnych, kontaktem z odpowiednimi instytucjami a także pomocą przy wypełnianiu i składaniu niezbędnych dokumentów.

Ponadto w najbliższym czasie na terenie powiatu przewidzianych jest ukończenie wielu nowych inwestycji mających znaczenie dla poprawy funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów:

- Stowarzyszenie Integracji Osób Niepełnosprawnych SION w Bartoszczycach otrzymało dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w ramach programu „Samodzielność-Aktywność-Mobilność!” Wspomagane Społeczności Mieszkaniowe na budowę budynku mieszkalnego wielorodzinnego. Prace nad budową przy ul. Kętrzyńskiej w Bartoszczycach rozpoczęły się w marcu 2024 r. natomiast planowo mają zostać zakończone w 2025r. Stowarzyszenie 28 listopada 2023 r. podpisało z PFRON umowę o dofinansowanie w/w projektu na kwotę 5 mln złotych, z czego 4 mln przypada na roboty budowlane, a 1 mln na zakup wyposażenia. Celem przedsięwzięcia jest stworzenie infrastruktury Wspomaganych Społeczności Mieszkaniowych (WSM), składających się z 10 odrębnych zespołów mieszkalnych, które służyć mają zapewnieniu miejsc zamieszkania dla osób z najcięższymi niepełnosprawnościami, wymagających wysokiego poziomu wsparcia. Nowo wybudowany budynek zapewni możliwość zamieszkania dziesięciu osobom z niepełnosprawnościami. Na jednego mieszkańca WSM przypadnie łącznie nie mniej niż 40 m kw. powierzchni użytkowej. Projekt przewiduje również utworzenie w budynku sali rehabilitacyjnej, jadalni, pomieszczeń specjalistów i pokoi dziennych. Natomiast na poddaszu zostaną zlokalizowane pomieszczenia administracyjne.

- w 2023r. przekazano plac budowy pod kolejną inwestycję jaką jest „Rozbudowa i przebudowa budynku magazynowego z przeznaczeniem na halę sportową dla Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Bartoszczycach”. Projekt jest dofinansowany w 90% ze środków Programu Inwestycji Strategicznych - Polski Ład. Projekt obejmuje adaptację istniejącego budynku magazynowego o pow. 968,30 m² na halę sportową, z przeznaczeniem do uprawiania sportów: piłki ręcznej, siatkówki, tenisa ziemnego i koszykówki. Dodatkowo obejmuje budowę węzła szatniowego. Budynek dawnej ujeżdżalni znajduje się w strefie ochrony konserwatorskiej. Projekt skierowany do wychowanków SOSW w Bartoszczycach, głównie podopiecznych o różnym stopniu niepełnosprawności ruchowej;

- Wójt Gminy Bartoszyce w 2023r. podpisał umowę na realizację kolejnej inwestycji. Będzie to zmiana sposobu użytkowania budynku usługowego, po byłej szkole podstawowej w Sokolicy, na Dom Pomocy Społecznej. Cała inwestycja ma polegać na adaptacji wraz z rozbudową obecnego budynku i zagospodarowaniem terenu;
- Gmina Bisztyniek planuje powiększenie w 2024 r. swoich zasobów instytucjonalnych w zakresie działalności na rzecz osób z niepełnosprawnością o:

- Klub Senior+ działający przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Bisztynku, przeznaczony dla 20 osób w wieku poprodukcyjnym oraz
- Centrum Opiekuńczo-Mieszkalne położone w Grzędzie w budynku po byłej szkole podstawowej, z przeznaczeniem dla 30 osób z niepełnosprawnością, w tym z 2 miejscami całodobowymi, dofinansowane właśnie ze środków Funduszu Solidarnościowego. Na parterze budynku powstaną sale zajęć, gabinet rehabilitacji, kuchnia, stołówka i części administracyjne nowego obiektu. Znajdą się tam również dwa pokoje do opieki całodobowej z zapleczem sanitarnym. Realizacja projektu planowana jest na lata 2024-2025.

Duże znaczenie w powiecie dla osób z niepełnosprawnościami ma również realizacja projektów przez jednostki samorządu terytorialnego ze środków pozyskanych w ramach Funduszu Solidarnościowego, który jest państwowym funduszem celowym i ma na celu realizację zadań:

- związanych z promowaniem i wspieraniem systemu wsparcia osób niepełnosprawnych;
- z zakresu innowacyjnych rozwiązań we wsparciu osób niepełnosprawnych oraz ogłoszonych programów.

W ramach Funduszu Solidarnościowego, w powiecie bartoszyckim od 2019 r. realizowany jest program pn. „Opieka wytnieniowa”. W początkowych latach istnienia programu jego realizatorem na terenie powiatu bartoszyckiego był PCPR w Bartoszycach (2019-2021) jednak w kolejnych latach do działań przyłączyły się także ośrodki pomocy społecznej (GOPS w Bartoszycach, MOPS w Bartoszycach, MOPS w Bisztynku, CUS w Górowie Ił.). Program kierowany jest do członków rodzin lub opiekunów, którzy wymagają wsparcia w postaci doraźnej, czasowej przerwy w sprawowaniu bezpośredniej opieki nad dziećmi z orzeczeniem o niepełnosprawności, a także nad osobami posiadającymi orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności. Opieka wytnieniowa ma za zadanie odciążenie członków rodzin lub opiekunów poprzez wsparcie ich w codziennych obowiązkach lub zapewnienie czasowego zastępstwa w opiece nad osobą niepełnosprawną.

Program realizowany jest w następujących formach:

- świadczenia usługi opieki wytchnieniowej w ramach pobytu dziennego w miejscu zamieszkania osoby niepełnosprawnej oraz

- świadczenia usługi opieki wytchnieniowej w ramach pobytu całodobowego w ośrodku/placówce wpisanej do rejestru właściwego wojewody zapewniającej całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym.

W latach 2019-2024 w powiecie bartoszyckim wsparciem w ramach w/w programu zostało objętych 137 opiekunów osób z niepełnosprawnościami (w tym 40 opiekunów dzieci do 16 r.ż. i 97 opiekunów osób ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności z czego z usługi pobytu całodobowego skorzystało 5 niepełnosprawnych dorosłych osób).

Kolejnym programem realizowanym w powiecie ze środków Funduszu Solidarnościowego od 2022 r. jest „Asystent osobisty osoby z niepełnosprawnością” dla Jednostek Samorządu Terytorialnego, którego celem jest wprowadzenie usługi asystenta dla:

- 1) dzieci do 16 roku życia z orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji,
- 2) osób z niepełnosprawnością posiadających orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności.

W 2024r. jego realizacji podjęły się już wszystkie działające na terenie powiatu ośrodki pomocy społecznej, czego wynikiem jest objęcie wsparciem asystenta w latach 2022-2024 195 osób z niepełnosprawnościami (w tym 28 dzieci do 16 r.ż. oraz 167 osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności).

Usługi asystencji osobistej w szczególności polegają na wspieraniu przez asystenta osoby z niepełnosprawnością we wszystkich sferach życia, w tym:

- 1) wsparcia uczestnika w czynnościach samoobsługowych, w tym utrzymaniu higieny osobistej;
- 2) wsparcia uczestnika w prowadzeniu gospodarstwa domowego i wypełnianiu ról w rodzinie;
- 3) wsparcia uczestnika w przemieszczaniu się poza miejscem zamieszkania;
- 4) wsparcia uczestnika w podejmowaniu aktywności życiowej i komunikowaniu się z otoczeniem.

Zadaniem asystenta nie jest podejmowanie decyzji za osobę z niepełnosprawnością, lecz wyłącznie udzielenie jej pomocy lub wsparcia w realizacji osobistych celów.

Uczestnicy obu programów nie ponoszą odpłatności za przyznaną im usługę.

Istotnym elementem w poprawie codziennego funkcjonowania osób z niepełnosprawnością jest ich dostęp głównie do różnego rodzaju instytucji publicznych, placówek zdrowia, placówek

i miejsc aktywizacji społecznej oraz zawodowej czy placówek edukacyjnych. Gmina Bartoszyce świadczy usługi transportowe w w/w zakresie ze środków pozyskanych w ramach umowy z PFRON dotyczącej projektu „ Usługi indywidualnego transportu door-to-door oraz poprawa dostępności architektonicznej wielorodzinnych budynków mieszkalnych”. Gmina w ramach projektu zakupiła 9- osobowy samochód przystosowany do przewozu osób z niepełnosprawnościami, w tym na wózkach inwalidzkich. Projekt polega na bezpłatnym świadczeniu usługi indywidualnego transportu door-to-door na terenie całego województwa warmińsko-mazurskiego mieszkańcom Gminy Bartoszyce powyżej 18 r.ż. mającym trudności w samodzielnym przemieszczaniu się i potrzebę wsparcia w zakresie mobilności. Realizatorem usług, na podstawie wcześniejszego indywidualnego zgłoszenia, jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bartoszczach.

Nie sposób również pominąć funkcji opiekuńczych i wychowawczych, które sprawują nad dziećmi z niepełnosprawnościami rodzinna piecza zastępcza oraz Wielofunkcyjne Placówki Opiekuńczo -Wychowawcze. Według stanu na dzień 31.12.2023 r. w powiecie bartoszyckim funkcjonuje:

- 91 rodzin zastępczych, które pieczę obejmują w sumie 125 dzieci, w tym 19 posiadających orzeczenie o niepełnosprawności.
- 1 Rodzinny Dom Dziecka w Bajdytach, obejmujący opieką 4 dzieci, w tym 3 z orzeczeniami o niepełnosprawności bądź o stopniu niepełnosprawności.

Natomiast w Wielofunkcyjnych Placówkach Opiekuńczo – Wychowawczych opieką objętych jest łącznie 33 dzieci, w tym 4 z niepełnosprawnością.

V. Cel strategiczny i obszary działania „Powiatowego Programu Działań na Rzecz Poprawy Warunków Życia Osób z Niepełnosprawnością w Powiecie Bartoszyckim na Lata 2024-2030"

Analiza sytuacji osób niepełnosprawnych w powiecie bartoszyckim pozwoliła zidentyfikować główne problemy z jakimi spotykają się te osoby w codziennym życiu i na ich podstawie określić podstawowe obszary działań zmierzających do przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i wyrównywaniu szans środowiska osób niepełnosprawnych.

Na tej podstawie za **strategiczny cel programu** uznano:

wyrównywanie szans, budzenie aktywności i zmniejszanie obszarów wykluczenia osób z niepełnosprawnością w powiecie bartoszyckim

Osiągnięciu tego celu służą współzależne ze sobą priorytety:

PRIORYTET 1 - Profilaktyka i ograniczanie skutków niepełnosprawności

PRIORYTET 2 - Rehabilitacja społeczna

PRIORYTET 3 - Rehabilitacja zawodowa

PRIORYTET 4 - Wspomaganie rodziny wobec niepełnosprawności

PRIORYTET 5 - Tworzenie warunków do rozwoju partnerstwa społecznego

Dla każdego priorytetu określono cel ogólny i działania oraz wskaźniki mierzące stopień ich realizacji.

Działania zawarte w ramach Programu uwzględniają potrzeby edukacyjne, zdrowotne, społeczne i zawodowe osób z niepełnosprawnościami i ich najbliższego otoczenia, w tym również działania adresowane do kobiet z niepełnosprawnościami, planujących założenie rodziny i posiadanie dzieci, zwiększenie świadomości społeczeństwa w zakresie równych szans osób z niepełnosprawnościami i stwarzania ku temu odpowiednich warunków, przeprowadzanie procesu deinstytucjonalizacji, poprawę warunków mieszkaniowych i bytowych. Program zakłada także działania mające na celu ułatwienie dostępu do infrastruktury budynków użyteczności publicznych, likwidację barier transportowych oraz wzrost aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami.

Zarówno priorytety jak i cel strategiczny, cel ogólny i związane z nimi działania są komplementarne z zapisami zawartymi w niżej wymienionych dokumentach:

- Krajowe dokumenty strategiczne:

- Strategia na Rzecz Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2030;
- Strategia Rozwoju Usług Społecznych;
- Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, z perspektywą do 2030;
- Program Rządowy Dostępność Plus na lata 2018-2025;
- Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo-uczestnictwo-solidarność;
- Umowa Partnerstwa dla realizacji Polityki Spójności 2021-2027 w Polsce

- Ustawa z dnia 26 kwietnia 2024 r. o zapewnianiu spełniania wymagań dostępności niektórych produktów i usług przez podmioty gospodarcze;
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;
- Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami
 - **Wojewódzkie dokumenty strategiczne:**
- Wojewódzki Program wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych na lata 2021-2030;
- Strategia Polityki Społecznej Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2021-2030
 - **Lokalne dokumenty strategiczne - powiatowe i gminne:**
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Bartoszyckim na lata 2016-2025;
- Strategia Rozwoju Powiatu Bartoszyckiego na lata 2022-2030;
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Bartoszyce do roku 2030;
- Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Bisztynek do roku 2030;
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Górowo Iławeckie na lata 2021-2027;
- Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Miejskiej Górowo Iławeckie do roku 2030;
- Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta i Gminy Sępólno na lata 2024-2029.

Obecnie Polska jest w nowym okresie finansowania polityki spójności Unii Europejskiej na lata 2021-2027. Podstawowym dokumentem, który określa współpracę UE z Polską jest Umowa Partnerstwa. To uzgodniona z Komisją Europejską strategia wykorzystania Funduszy Europejskich w najbliższej dekadzie. Skierowana jest zarówno do urzędników, jak i beneficjentów, którzy realizują projekty. Określa cele i zakres interwencji, odpowiedzialne instytucje za zarządzanie funduszami, programy oraz ich finansowanie. Umowa Partnerstwa łączy ze sobą oczekiwania Komisji Europejskiej z wyzwaniem wynikającym z krajowych dokumentów, takich jak Strategia Odpowiedzialnego Rozwoju i strategie sektorowe, które ją realizują.

Wszystkie w/w dokumenty zarówno te ogólnokrajowe jak i lokalne strategie łączą wspólne cele i plany w obszarze pomocy i integracji społecznej, aktywizacji zawodowej oraz edukacji i kształcenia. Zakładają one podjęcie działań w najbliższych latach, w tym, w kierunku osób z niepełnosprawnościami mających na celu:

- wspieranie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym,

- udzielanie pomocy żywnościowej lub podstawowej pomocy materialnej osobom najbardziej potrzebującym,
- poprawa dostępności przestrzeni publicznej, produktów i usług w głównych obszarach wsparcia, tj. architektura, transport, edukacja, służba zdrowia, cyfryzacja i usługi,
- podnoszenie jakości życia seniorów poprzez umożliwienie im pozostawania jak najdłużej samodzielnymi i aktywnymi oraz zapewnienie bezpieczeństwa i opieki,
- pomoc dla osób z niepełnosprawnościami w pokonywaniu codziennych trudności,
- wspieranie integracji społecznej społeczności marginalizowanych,
- wzmocnienie potencjału instytucji pomocy społecznej oraz reintegracji,
- aktywizacja niewykorzystanych zasobów pracy,
- doskonalenie mechanizmów funkcjonowania publicznych służb zatrudnienia,
- wzmacnianie zdolności przedsiębiorstw i pracowników do szybkiego zatrudnienia w nowych warunkach,
- wzmacnianie potencjału pracodawców i pracowników,
- upowszechnianie i podnoszenie jakości edukacji przedszkolnej,
- rozwój kompetencji cyfrowych wszystkich grup społecznych,
- zapewnienie edukacji włączającej, czyli zwiększenie liczby dzieci z orzeczeniami, o potrzebie kształcenia specjalnego, w placówkach ogólnodostępnych,
- bardziej atrakcyjne kształcenie w szkołach zawodowych,
- zmiana tradycyjnych modeli nauczania (nacisk na wykorzystywanie w większym stopniu nowoczesnych technologii).

Wobec realizacji powyższych działań oczekuje się następujących rezultatów:

- zwiększenie dostępu do usług związanych z podjęciem pracy albo zmianą zawodu dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym,
- zmniejszenie skutków ubóstwa, szczególnie wśród rodzin z dziećmi, osób z niepełnosprawnościami,
- objęcie wsparciem żywnościowym i energetycznym osób najbardziej potrzebujących,
- rozwój usług społecznych świadczonych lokalnie,
- zwiększenie liczby miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych,
- wzrost współczynnika aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami w wieku produkcyjnym,

- wyższy poziom zatrudnienia osób znajdujących się w trudnej sytuacji na rynku pracy,
- wzrost jakości życia seniorów,
- wzrost aktywności, w związku z poprawą dostępności do usług, osób z ograniczeniami ruchowymi (w tym na wózkach inwalidzkich, poruszających się o kulach, osób niewidomych i słabo widzących, osób głuchych i słabo słyszących, osób głuchoniewidomych, osób z niepełnosprawnościami psychicznymi i intelektualnymi, osób starszych i osłabionych chorobą, kobiet w ciąży i osób z małymi dziećmi, osób o nietypowym wzroście, osób mających problemy w komunikowaniu się z otoczeniem,
- stosowanie zasady równości szans w pracy kobiet i mężczyzn oraz zwiększenie równowagi między życiem zawodowym i prywatnym,
- nowe sposoby aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych i z niepełnosprawnościami,
- rozwój kompetencji „miękkich” i proinnowacyjnych uczniów,
- większy udział osób dorosłych, które się kształcą i podnoszą swoje umiejętności,
- lepszy dostęp do edukacji dla uczniów i studentów z niepełnosprawnościami,
- rozwój nowoczesnego szkolnictwa wyższego,
- wyższy poziom kompetencji cyfrowych społeczeństwa.

PRIORYTET 1. - PROFILAKTYKA I OGRANICZANIE SKUTKÓW NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI

Uzasadnienie wyboru priorytetu

Zapobieganie niepełnosprawności jest dla społeczeństwa o wiele mniej kosztowne niż konieczność zapewnienia późniejszej opieki nad osobami z niepełnosprawnością i działań na rzecz ich integracji ze środowiskiem. W profilaktyce niepełnosprawności kluczowe znaczenie mają: promocja zdrowego stylu życia, edukacja zdrowotna, ochrona i odnowa środowiska naturalnego i środowiska pracy. Szczególną rolę odgrywa też zapobieganie wypadkom drogowym, domowym i wypadkom przy pracy. Niezbędna jest właściwa opieka prenatalna dla kobiet z grup ryzyka oraz zapewnienie możliwości wczesnego usprawniania dzieci z deficytami rozwojowymi. Zarówno działania profilaktyczne, jak też tworzenie możliwości ograniczania i usprawniania winny być podejmowane przez wszystkie podmioty, na każdym szczeblu życia społecznego. W tym celu niezbędne jest również dysponowanie przez te podmioty instrumentami adekwatnymi do aktualnych potrzeb i struktury ich działalności.

Cel ogólny:

- propagowanie zdrowego stylu życia i rozwój usług związanych z ograniczaniem skutków niepełnosprawności.

Działania:

- 1.1. Tworzenie warunków do wczesnej diagnozy, rehabilitacji i terapii osób z niepełnosprawnością.
- 1.2. Podejmowanie działań zmierzających do doposażenia podmiotów oraz organizacji działających na rzecz osób z niepełnosprawnością w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze.
- 1.3. Opracowanie i realizacja projektów w zakresie:
 - 1.3.1. Seksualności i rodzicielstwa wśród osób z niepełnosprawnościami, w szczególności osób z zaburzeniami psychicznymi.
 - 1.3.2. Profilaktyki wad postawy u dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością.
 - 1.3.3. Poprawy sprawności psychofizycznej osób z niepełnosprawnością i ich rodzin.
 - 1.3.4. Zapobiegania zachowaniom samobójczym dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością.
 - 1.3.5. Profilaktyki problemów zdrowotnych występujących u osób starszych.
- 1.4. Animowanie działań w zakresie promocji zdrowego stylu życia poprzez między innymi:
 - 1.4.1. Opracowywanie tematycznych programów profilaktycznych.
 - 1.4.2. Audycje radiowe i telewizyjne, publikacje prasowe i w mediach społecznościowych.
 - 1.4.3. Organizowanie szkoleń, wykładów, warsztatów, happeningów, imprez sportowych.
- 1.5. Prowadzenie akcji profilaktycznych i szkoleń w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego i opieki przedmedycznej.

WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA CELU:

Ad. 1.1. liczba działających na terenie powiatu ośrodków i punktów wczesnej interwencji

Ad. 1.1. liczba udzielonych porad

Ad. 1.2. liczba doposażonych podmiotów oraz organizacji działających na rzecz osób z niepełnosprawnością w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze

Ad.1.3. liczba zrealizowanych projektów w zakresie:

Ad.1.3.1. seksualności i rodzicielstwa wśród osób z niepełnosprawnościami, w szczególności osób z zaburzeniami psychicznymi

Ad. 1.3.2. profilaktyki wad postawy u dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością

Ad. 1.3.3. poprawy sprawności psychofizycznej osób z niepełnosprawnością i ich rodzin

- Ad. 1.3.4. zapobiegania zachowaniom samobójczym dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością
- Ad. 1.3.5. profilaktyki problemów zdrowotnych występujących u osób starszych
- Ad. 1.3. liczba osób/instytucji objętych projektami w zakresie:
 - Ad.1.3.1. seksualności i rodzicielstwa wśród osób z niepełnosprawnościami, w szczególności osób z zaburzeniami psychicznymi
 - Ad. 1.3.2. profilaktyki wad postawy u dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością
 - Ad. 1.3.3. poprawy sprawności psychofizycznej osób z niepełnosprawnością i ich rodzin
 - Ad. 1.3.4. zapobiegania zachowaniom samobójczym dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością
 - Ad. 1.3.5. profilaktyki problemów zdrowotnych występujących u osób starszych
- Ad. 1.4. Liczba działań podjętych w zakresie promocji zdrowego stylu życia, w tym:
 - Ad. 1.4.1. liczba zrealizowanych programów profilaktycznych w zakresie promocji zdrowego stylu życia
 - Ad.1.4.1. liczba osób/instytucji uczestniczących w tematycznych programach profilaktycznych w zakresie promocji zdrowego stylu życia
 - Ad.1.4.2. liczba audycji radiowych i telewizyjnych, publikacji prasowych i w mediach społecznościowych promujących zdrowy styl życia
 - Ad.1.4.3. liczba zorganizowanych szkoleń, wykładów, warsztatów, happeningów, imprez sportowych w zakresie promocji zdrowego stylu życia
 - Ad.1.4.3. liczba osób/instytucji uczestniczących w szkoleniach, warsztatach, happeningach, imprezach sportowych w zakresie promocji zdrowego stylu życia
- Ad.1.5. liczba akcji profilaktycznych i szkoleń w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego i opieki przedmedycznej
- Ad.1.5. liczba osób/instytucji objętych akcjami profilaktycznymi w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego i opieki przedmedycznej

PRIORYTET 2 - REHABILITACJA SPOŁECZNA

Uzasadnienie wyboru priorytetu

Osoby z niepełnosprawnościami mają niezaprzeczalne prawo do pełnego i aktywnego uczestnictwa we wszystkich aspektach życia społecznego, przez co wzrasta ich ogólna sprawność, rozwija się zaradność życiowa, zaspokajane są zainteresowania i dokonuje integracja społeczna oraz samodzielne wypełnianie ról społecznych. W rzeczywistości, pomimo tworzonych programów na rzecz poprawy infrastruktury i likwidacji barier funkcjonalnych dla osób z niepełnosprawnościami,

w dalszym ciągu ta grupa osób ma często utrudniony i ograniczony dostęp do budynków użyteczności publicznej, głównie takich jak urzędy, oświata, kultura, rekreacja, obiekty sportowe. Istotny jest fakt, że w/w budynkach mieszczą się często również lokale wyborcze, do których osoby z niepełnosprawnościami mają ograniczony dostęp. Istniejące bariery urbanistyczne, architektoniczne i komunikacyjne ograniczają a czasami wręcz uniemożliwiają im aktywność społeczność, wypełnianie podstawowych ról społecznych, integrację ze środowiskiem lokalnym, udział w wydarzeniach kulturalnych, uprawianie sportu, turystyki i rekreacji.

Ponadto osoby z niepełnosprawnościami są bardziej narażone na trudności przy korzystaniu z podstawowych usług publicznych oraz trudniej im się dostosować do szybkiej urbanizacji, zmian społecznych i gospodarczych, niebezpiecznych warunków środowiska miejskiego. Brak dostępu do transportu publicznego jest jedną z głównych przeszkód napotykających osoby z niepełnosprawnościami w zakresie podstawowej mobilności, samodzielności i dostępu do usług, których potrzebują. Jest to problem występujący w środowisku głównie osób starszych i zamieszkałych na terenach wiejskich. Osoby z niepełnosprawnościami wymagają i potrzebują głównie dostępu do środowisk zewnętrznych i miejsc publicznych głównie w celu rehabilitacji społecznej, ale również w celu uzyskania dostępu do usług zdrowotnych. W przypadku transportu, planowania miejskiego i dostępu do budynków publicznych dla osób z niepełnosprawnościami istotne jest założenie projektowania uniwersalnego gwarantującego użyteczność dla wszystkich ludzi.

Jednym z priorytetów współczesnej edukacji jest włączanie uczniów z różnymi niepełnosprawnościami do szkolnictwa ogólnodostępnego. Charakterystyczną cechą kształcenia integracyjnego jest obecność nauczyciela wspomagającego i innych specjalistów, których zadaniem jest wspieranie uczniów o zaburzonym rozwoju, ich rodziców oraz nauczycieli wiodących. Cały proces rewalidacyjny uczniów z niepełnosprawnościami opiera się na pracy wielu specjalistów, w tym nauczyciela wspomagającego. Niestety w polskich szkołach nadal brakuje wyspecjalizowanej kadry, w tym nauczycieli wspomagających. Mimo podejmowanych działań osoby z niepełnosprawnościami w Polsce są przeciętnie gorzej wykształcone od osób bez niepełnosprawności.

Pomimo wielorakiego wsparcia udzielanego przez różne podmioty, jakość życia osób niepełnosprawnościami jest nadal niska, a warunki uciążliwe. Stąd też należy podejmować wszelkie działania skutecznie ograniczające i przeciwdziałające odrzuceniu, marginalizacji i alienacji osób z niepełnosprawnościami.

Cel ogólny:

- wspieranie tworzenia systemu wsparcia społecznego i infrastruktury społecznej umożliwiającej aktywne uczestnictwo osób z niepełnosprawnością we wszystkich elementach życia społecznego

Działania:

- 2.1. Tworzenie i wspieranie działalności Warsztatów Terapii Zajęciowej (WTZ).
- 2.2. Tworzenie i wspieranie ośrodków wsparcia dla osób z niepełnosprawnością typu COM (Centrum Opiekuńczo-Mieszkalne), mieszkania chronione treningowe, mieszkania chronione wspierane, ośrodki interwencji, rodzinne domy pomocy społecznej.
- 2.3. Tworzenie i wspieranie funkcjonowania wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych.
- 2.4. Podejmowanie działań na rzecz udostępniania budynków zamieszkania zbiorowego i użyteczności publicznej do potrzeb osób z niepełnosprawnością poprzez m.in. modernizacje budynków i likwidację barier funkcjonalnych.
- 2.5. Podejmowanie działań zmierzających do podnoszenia świadomości społeczeństwa w zakresie specjalnych potrzeb oraz praw osób z niepełnosprawnością głównie poprzez publikacje prasowe, biuletyny informacyjne, ulotki, plakaty, media społecznościowe, audycje radiowe i telewizyjne, kampanie społeczne.
- 2.6. Likwidacja barier transportowych poprzez zakup samochodów przystosowanych do przewozu osób z niepełnosprawnością lub poprzez zapewnienie usługi transportowej.
- 2.7. Inicjowanie i organizowanie turnusów rehabilitacyjnych, imprez integracyjnych, sportowych, rekreacyjnych, turystycznych i kulturowych.
- 2.8. Wspieranie procesu diagnozy dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych i kierowanie ich do właściwych placówek oświatowych i terapeutycznych.
- 2.9. Wspieranie funkcjonowania ośrodków edukacji poprzez m.in utworzenie etatu nauczyciela wspomagającego, pomocy nauczyciela, asystenta ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA CELU:

Ad.2.1. liczba utworzonych Warsztatów Terapii Zajęciowej

Ad.2.1. liczba Warsztatów Terapii Zajęciowej, którym udzielono wsparcia

Ad.2.1. liczba uczestników Warsztatów Terapii Zajęciowej

Ad.2.2. liczba utworzonych ośrodków wsparcia dla osób z niepełnosprawnością typu COM (Centrum Opiekuńczo-Mieszkalne), mieszkania chronione treningowe, mieszkania chronione wspierane, ośrodki interwencji, rodzinne domy pomocy społecznej

Ad.2.2. liczba placówek działających na rzecz osób z niepełnosprawnością typu COM (Centrum Opiekuńczo-Mieszkalne), mieszkania chronione treningowe, mieszkania chronione wspierane, ośrodki interwencji, rodzinne domy pomocy społecznej, którym udzielono wsparcia

Ad.2.2. liczba osób, w tym z niepełnosprawnością, korzystająca z usług funkcjonujących ośrodków wsparcia dla osób z niepełnosprawnością typu COM (Centrum Opiekuńczo-Mieszkalne), mieszkania chronione treningowe, mieszkania chronione wspierane, ośrodki interwencji, rodzinne domy pomocy społecznej

Ad.2.3. liczba utworzonych wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych

Ad.2.3. liczba wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych, którym udzielono wsparcia

Ad.2.3. liczba osób z niepełnosprawnością korzystających z wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego, przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych

Ad.2.4. liczba budynków zamieszkania zbiorowego i użyteczności publicznej pozbawionych barier architektonicznych i funkcjonalnych

Ad.2.5. liczba akcji zmierzających do podniesienia świadomości społeczeństwa w zakresie specjalnych potrzeb osób z niepełnosprawnością

Ad.2.6. liczba zakupionych samochodów przystosowanych do przewozu osób z niepełnosprawnością

Ad.2.6. liczba osób z niepełnosprawnością i instytucji stale korzystających z przystosowanego pojazdu

Ad.2.7. liczba zorganizowanych imprez integracyjnych, sportowych, rekreacyjnych, turystycznych i kulturowych

Ad.2.7. liczba niepełnosprawnych uczestników imprez integracyjnych, sportowych, rekreacyjnych, turystycznych i kulturowych dla osób z niepełnosprawnością

Ad.2.7. liczba uczestników turnusów rehabilitacyjnych, w tym osób z niepełnosprawnością

Ad.2.7. liczba instytucji i organizacji, którym udzielono wsparcia w ramach realizowanych zadań z zakresu integracji, sportu, rekreacji, turystyki i kultury wśród osób niepełnosprawnych

Ad.2.8. liczba dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych skierowanych do właściwych placówek oświatowych i terapeutycznych

Ad.2.9. liczba utworzonych etatów nauczyciela wspomagającego, pomocy nauczyciela, asystenta ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Ad.2.9. liczba uczniów korzystających ze wsparcia nauczyciela wspomagającego, pomocy nauczyciela, asystenta ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

PRIORYTET 3 - REHABILITACJA ZAWODOWA

Uzasadnienie wyboru priorytetu

Osoby z przewlekłymi chorobami lub niepełnosprawnością są bardziej narażone na brak pracy i są w dalszym ciągu grupą osób mniej uprzywilejowaną społecznie, tym samym może to powodować opuszczenie przez nie rynku pracy, co z kolei zwiększa ryzyko ubóstwa i dodatkowo pogłębia nierówności zdrowotne i społeczne. Aby wspomóc powrót lub dać możliwość wejścia na rynek pracy tej grupie osób potrzebne są interwencje organizacyjne i indywidualne. W ostatnich latach widoczny jest pozytywny trend w zakresie aktywności ekonomicznej osób z niepełnosprawnościami, zwłaszcza tych w wieku produkcyjnym. Niestety pomimo to, ich poziom aktywności zawodowej nadal pozostaje znacząco niższy w stosunku do osób sprawnych, co oznacza, że obecnie podejmowane działania na rzecz aktywizowania osób z niepełnosprawnościami są niewystarczające.

Osoby z niepełnosprawnościami, podobnie jak wszyscy inni, mają prawo do zatrudnienia zgodnie z posiadanym wykształceniem, kwalifikacjami i możliwościami. Wysoki stopień bezrobocia w powiecie w sposób szczególny dotyka osoby niepełnosprawnościami. Osoby te z racji ograniczeń płynących z posiadanej niepełnosprawności, związanych z tym niskich zazwyczaj kwalifikacji zawodowych i braku stosownych ofert pracy na lokalnym rynku pracy mają znikome szanse na otrzymanie zatrudnienia. Z drugiej strony większość instytucji rynku pracy ma narzędzia by umożliwić osobom z niepełnosprawnościami korzystanie z różnych ofert i form podnoszenia kwalifikacji bądź zmiany ich rodzaju w celu elastycznego przystosowania się do potrzeb lokalnych pracodawców. Działania opracowane w ramach tego obszaru w niniejszym dokumencie mają na celu z jednej strony tworzenie warunków do przekwalifikowania bądź podnoszenia kwalifikacji zawodowych osób z niepełnosprawnościami, a z drugiej strony aktywizację lokalnych podmiotów gospodarczych do tworzenia miejsc pracy przystosowanych do możliwości osób z niepełnosprawnościami, jak też aktywizację osób z niepełnosprawnościami do podejmowania wysiłku zdobycia pracy. Zakłada się, że realizację w/w celu miałyby wspierać zespół specjalistów składający się z przedstawicieli szkół i poradni specjalistycznych, lokalnych pracodawców, instytucji rynku pracy, organizacji pozarządowych i innych podmiotów działających w obszarze

niepełnosprawności i aktywizacji zawodowej. Tak powołany zespół specjalistów miałby na celu diagnozowanie potrzeb osób z niepełnosprawnościami biorąc pod uwagę ich zdolności oraz umiejętności zawodowe nabywane w toku kształcenia/ścieżki edukacyjnej, miałby też rozwijać współpracę z potencjalnymi pracodawcami, budować sieć partnerstwa, wyznaczać dalszą ścieżkę zawodową. Ważnym aspektem w zespole miałyby być również korzystanie z działalności i doświadczeń organizacji pozarządowych w praktycznym wsparciu osób z niepełnosprawnościami, w rozwoju ich kompetencji, poszukiwaniu pracy i utrzymaniu zatrudnienia oraz promowanie dobrych praktyk w tym obszarze.

Cel ogólny:

- tworzenie warunków do szeroko pojętej aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami i promowanie zatrudniania na otwartym rynku pracy oraz w warunkach chronionych

Działania:

3.1. Popularyzowanie wśród pracodawców możliwości zatrudniania osób z niepełnosprawnościami.

3.2. Inicjowanie powstawania i realizacji programów aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami, a także wspieranie ich realizacji przez podmioty zewnętrzne.

3.2.1. Opracowywanie i realizacja programów szkoleniowych podnoszących i rozwijających kwalifikacje zawodowe osób z niepełnosprawnościami adekwatnie do warunków i potrzeb lokalnego rynku pracy, współpraca przy ich realizacji poprzez promocję tych programów, pomoc w rekrutacji przez podmioty zewnętrzne.

3.3. Inicjowanie i wspieranie powstawania miejsc pracy dla osób z niepełnosprawnościami na otwartym rynku pracy.

3.4. Wspieranie działalności Zakładu Aktywności Zawodowej.

3.5. Wspieranie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami.

3.6. Wspieranie procesu przejścia osób z niepełnosprawnościami z systemu edukacji na rynek pracy.

3.6.1. Inicjowanie powstania zespołu specjalistów systemu edukacji, rynku pracy i pracodawców.

WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA CELU:

Ad.3.1. liczba przeprowadzonych akcji popularyzujących wśród pracodawców możliwości zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami

- Ad.3.1. liczba pracodawców uczestnicząca w akcjach informacyjno-promocyjnych
- Ad.3.2. liczba zrealizowanych programów aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami
- Ad.3.2. liczba programów aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami wspartych w zakresie promocji/rekrutacji
- Ad.3.2. liczba osób z niepełnosprawnościami uczestnicząca w programach aktywizacji zawodowej
- Ad.3.2. liczba zatrudnionych osób z niepełnosprawnościami w wyniku udziału w programie aktywizacji zawodowej
 - Ad.3.2.1. liczba zrealizowanych programów szkoleniowych podnoszących i rozwijających kwalifikacje zawodowe osób z niepełnosprawnościami
 - Ad.3.2.1. liczba programów szkoleniowych podnoszących i rozwijających kwalifikacje zawodowe osób z niepełnosprawnościami wspartych w zakresie promocji/rekrutacji
 - Ad.3.2.1. liczba osób z niepełnosprawnościami objętych programami szkoleniowymi podnoszącymi i rozwijającymi kwalifikacje zawodowe
- Ad.3.3. liczba powstałych miejsc pracy na otwartym rynku pracy dla osób z niepełnosprawnościami
- Ad.3.3. liczba zatrudnionych osób z niepełnosprawnościami w wyniku powstania nowego miejsca pracy na otwartym rynku pracy
- Ad.3.4. liczba zakładów aktywności zawodowej, którym udzielono wsparcia
- Ad.3.4. liczba utworzonych zakładów aktywności zawodowej
- Ad.3.4. liczba pracowników z niepełnosprawnościami zatrudnionych w zakładach aktywności zawodowej
- Ad.3.5. liczba wspartych podmiotów ekonomii społecznej działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami
- Ad.3.5. liczba utworzonych podmiotów ekonomii społecznej działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami
- Ad.3.5. liczba osób z niepełnosprawnościami zatrudnionych przez podmioty ekonomii społecznej
- Ad.3.6. liczba osób z niepełnosprawnościami, którym po zakończonym procesie edukacji udzielono wsparcia w zakresie wejścia na rynek pracy
 - Ad.3.6.1. liczba powstałych zespołów specjalistów systemu edukacji, rynku pracy i pracodawców.

PRIORYTET 4 - WSPOMAGANIE RODZINY WOBEC NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI

Uzasadnienie wyboru priorytetu

Rodzina jest wspólnotą rodziców, dzieci i krewnych stanowiącą podstawowe środowisko doświadczania współżycia z ludźmi i prawidłowego rozwoju jej członków. Niepełnosprawność któregośkolwiek z członków generuje szereg niekorzystnych zjawisk, utrudniających samodzielne życie i rozwiązywanie podstawowych problemów ekonomicznych, bytowych, wychowawczych i opiekuńczych. Działania podejmowane na rzecz rodzin, w których żyją osoby z niepełnosprawnościami powinny być zróżnicowane. Odmiennej form wsparcia oczekują rodzice wychowujący dziecko z niepełnosprawnością, odmiennych rodziny opiekujące się dorosłą osobą z niepełnosprawnością, odmiennych form wymaga samotna osoba z niepełnosprawnością, a jeszcze innych niepełnosprawni rodzice wychowujący zdrowe dzieci. Działania na rzecz rodziny z osobą z niepełnosprawnością winny być kompleksowe, a jednocześnie bardzo zróżnicowane w swoich formach i sposobach. Tak bardzo zróżnicowaną, jak bardzo są zróżnicowane potrzeby rodzin z osobą z niepełnosprawnością.

Konieczne jest również przeprowadzenie procesu deinstytucjonalizacji polegającym na przejściu od opieki instytucjonalnej do wsparcia w społeczności lokalnej i miejscu zamieszkania osoby z niepełnosprawnością. W tym celu konieczne jest stworzenie systemu usług środowiskowych takich, jak asystencja osobista i opieka wytchnieniowa.

Cel ogólny:

- wspomaganie rodziny wobec niepełnosprawności

Działania:

- 4.1. Tworzenie i wspieranie działalności grup wsparcia dla rodzin dotkniętych problemem niepełnosprawności.
- 4.2. Tworzenie warunków do diagnozy, rehabilitacji i terapii dla otoczenia osób dotkniętych problemem niepełnosprawności.
- 4.3. Przystosowywanie warunków mieszkaniowych do potrzeb i możliwości osób z niepełnosprawnościami.
- 4.4. Inicjowanie i tworzenie systemu wsparcia środowiskowego dla osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin (domowa opieka indywidualna, usługi asystencji osobistej, opieka wytchnieniowa).

WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA CELU:

Ad.4.1. liczba grup wsparcia dla rodzin dotkniętych problemem niepełnosprawności działających na terenie powiatu

Ad.4.1. liczba osób i rodzin objętych opieką przez grupy wsparcia

Ad.4.2. liczba akcji i programów prowadzących do wczesnej diagnozy, rehabilitacji i terapii skierowanych do otoczenia osób dotkniętych problemem niepełnosprawności

Ad.4.2. liczba osób uczestniczących w akcjach i programach wczesnej diagnozy, rehabilitacji i terapii

Ad.4.3. liczba mieszkań dostosowanych do potrzeb i możliwości osób z niepełnosprawnościami

Ad.4.3. liczba osób z niepełnosprawnościami, którym dostosowano mieszkanie

Ad.4.4. liczba zrealizowanych projektów w zakresie środowiskowego wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin

Ad.4.4. liczba osób z niepełnosprawnościami objętych domową opieką indywidualną

Ad.4.4. liczba osób z niepełnosprawnościami korzystająca z usług asystenta

Ad.4.4. liczba rodzin, w tym osób z niepełnosprawnościami, objętych wsparciem w ramach opieki wytchnieniowej.

PRIORYTET 5 - TWORZENIE WARUNKÓW DO PARTNERSTWA SPOŁECZNEGO

Uzasadnienie wyboru priorytetu

Partnerstwo społeczne daje możliwość lepszego wykorzystania wszystkich posiadanych zasobów na rzecz wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu osób z niepełnosprawnościami. Głównym partnerem społecznym administracji samorządowej są organizacje pozarządowe. Ich uczestnictwo w realizacji Programu jest warunkiem koniecznym jego powodzenia. Świadome władze samorządowe winny dążyć do wykorzystania inicjatyw i możliwości działania organizacji w różnorodny sposób. Zaplanowane działania zakładają dalsze zaangażowanie organizacji pozarządowych działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami w politykę lokalnych samorządów na rzecz osób z niepełnosprawnościami, a tym samym kontynuowanie istniejącej współpracy.

Cel ogólny:

- zintegrowanie działań organizacji społecznych i partnerów publicznych w realizacji działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami

Działania:

5.1. Popularyzowanie, wspieranie i promowanie idei wolontariatu oraz osiągnięć wolontariuszy w działalności na rzecz osób z niepełnosprawnościami.

5.2. Tworzenie i wspieranie rozwoju partnerstwa lokalnego na rzecz osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin.

5.3. Wspieranie organizacji pozarządowych działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin.

WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA CELU:

Ad.5.1. liczba akcji popularyzujących, wspierających i promujących ideę wolontariatu oraz osiągnięć wolontariuszy w działalności na rzecz osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin

Ad.5.1.liczba wolontariuszy zaangażowanych w działalność na rzecz osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin

Ad.5.1. liczba wyróżnianych wolontariuszy podczas obchodów Dnia Wolontariusza

Ad.5.2. liczba projektów i akcji na rzecz osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin przeprowadzonych przez lokalne podmioty

Ad.5.2. liczba rodzin, w tym osób z niepełnosprawnościami, biorąca udział w projektach i akcjach przeprowadzonych przez podmioty lokalne na ich rzecz

Ad.5.3. liczba organizacji pozarządowych, które otrzymały wsparcie jst w działalności na rzecz osób z niepełnosprawnościami

Ad.5.3. liczba wspartych projektów na rzecz osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin realizowanych przez organizacje pozarządowe lub wspólnie z jst.

VI. Uwarunkowania realizacji Programu

Do celów realizacji Powiatowego programu działań na rzecz poprawy warunków życia osób z niepełnosprawnością niezbędne jest dokonanie analizy SWOT, identyfikującej wewnętrzne i zewnętrzne czynniki definiujące stan zjawiska niepełnosprawności w powiecie bartoszyckim. Analiza SWOT wyodrębnia również mocne i słabe strony mające wpływ na możliwości realizacji

programu oraz szanse i zagrożenia mogące występować niezależnie od stron-uczestników programu, które również warunkują możliwość jego realizacji.

MOCNE STRONY:

- akceptacja społeczna działań podejmowanych na rzecz osób z niepełnosprawnościami,
- prężnie funkcjonujący system wsparcia społecznego w powiecie,
- możliwość zlecania zadań publicznym organizacjom pozarządowym,
- dobra znajomość problemów i potrzeb osób z niepełnosprawnościami i ich najbliższego środowiska przez instytucje i organizacje działające w obszarze aktywizacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnościami,
- liczny sektor organizacji pozarządowych gotowych do podjęcia współpracy w realizacji zadań na rzecz osób niepełnosprawnościami,
- możliwość zaprezentowania dobrych praktyk z działalności podejmowanej na rzecz osób z niepełnosprawnościami w powiecie, np. przez spółdzielnie socjalne, lokalnych pracodawców, organizacje pozarządowe, samorządy),
- zasoby regionu - tereny krajobrazowe, nieużytki rolne i infrastruktura do rewitalizacji, region turystyczny,
- zaangażowanie samorządów i organizacji pozarządowych w rozwój ekonomii społecznej na terenie powiatu,
- powiat położony w regionie specjalnej strefy ekonomicznej,
- dobrze wykształcona kadra zajmująca się realizacją zadań dotyczących osób z niepełnosprawnościami, stale podnosząca swoje kwalifikacje,
- zasoby instytucji i organizacji pozarządowych działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami,
- dostępność dzieci i ich rodzin do wczesnego wspomagania rozwoju,
- aktywność i współpraca samorządów, jednostek pomocy społecznej oraz organizacji pozarządowych w rozwiązywaniu problemów i realizacji działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami,
- wzrost świadomości społecznej w aspekcie zrozumienia potrzeb osób z niepełnosprawnościami,
- doświadczenie samorządów lokalnych i organizacji pozarządowych w realizacji projektów na rzecz działań osób z niepełnosprawnościami.

SŁABE STRONY:

- niewystarczające środki finansowe w budżetach samorządów gmin i powiatu oraz środki otrzymywane na kompleksowe wsparcie zadań dotyczących osób z niepełnosprawnościami,
- niskie dofinansowanie realizacji projektów i zadań wykonywanych na rzecz osób z niepełnosprawnościami,
- niski poziom wykształcenia osób z niepełnosprawnościami (a zatem ograniczone możliwości dostosowania kwalifikacji osób z niepełnosprawnościami do potrzeb lokalnego rynku pracy),
- bezradność i bierność rodzin z osobą z niepełnosprawnością,
- dyskryminowanie osób z niepełnosprawnościami na otwartym rynku pracy,
- niskie kompetencje rodziny osoby z niepełnosprawnością powodujące jej bierność społeczno-zawodową,
- wciąż utrzymujące się dość spore bezrobocie osób z niepełnosprawnościami,
- niska aktywność osób z niepełnosprawnościami na otwartym i chronionym rynku pracy,
- wciąż za małe zainteresowanie pracodawców zatrudnianiem osób z niepełnosprawnościami, co przekłada się na niewystarczającą liczbę ofert pracy dla tej grupy osób,
- niedobór dziennych całodobowych form wsparcia, z których mogą korzystać osoby niepełnosprawne,
- niedostosowanie większości szkół ogólnodostępnych do kształcenia osób z niepełnosprawnościami (brak specjalistycznej kadry w systemie edukacji do potrzeb niepełnosprawnych uczniów głównie: psychoterapeutów, fizjoterapeutów, psychologów, pedagogów),
- ograniczone możliwości dostosowania oferty szkoleniowej dla osoby z niepełnosprawnością ze względu na jej stan zdrowia, zbyt niskie kwalifikacje i/lub wykształcenie,
- brak ogólnodostępnej placówki rehabilitacyjnej dla dzieci.

SZANSE:

- umocowania prawne działań zmierzających do wyrównywania szans osób z niepełnosprawnościami,
- możliwość pozyskiwania środków zewnętrznych na realizację przedsięwzięć na rzecz osób z niepełnosprawnościami, w tym środki Europejskiego Funduszu Społecznego, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Funduszu Solidarnościowego, Funduszu Dostępności oraz zapewnione środki finansowe z PFRON na realizację niektórych zadań rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych,

- wzrost świadomości władz samorządowych i partnerów społecznych na temat konieczności podejmowania działań zapobiegających marginalizacji osób z niepełnosprawnościami,
- możliwości pozyskiwania środków z Europejskiego Funduszu Społecznego,
- pojawiające się instrumenty zewnętrzne wspierające aktywność osób z niepełnosprawnościami,
- kampanie na rzecz osób z niepełnosprawnościami,
- wzrost świadomości pracodawców dotyczących korzyści z tytułu zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami - powstanie nowych miejsc pracy,
- wzrost samo zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami poprzez m.in. tworzenie spółdzielni socjalnych, zakładanie własnych działalności gospodarczych,
- rozwój ekonomii społecznej- powstanie nowych podmiotów.

ZAGROŻENIA:

- opóźnienia w napływie środków pomocowych z Unii Europejskiej,
- niestabilna polityka finansowa władz lokalnych i podmiotów uczestniczących w Programie,
- brak rozwiązań systemowych w zwalczaniu bezrobocia, także wśród osób z niepełnosprawnościami,
- zmniejszanie środków finansowych przeznaczonych na realizację działań wspierających osoby z niepełnosprawnościami,
- wzrost liczby osób z niepełnosprawnościami,
- skomplikowane i mało przejrzyste procedury pozyskiwania środków,
- niestabilność przepisów prawa,
- niekorzystna sytuacja społeczno-ekonomiczna kraju,
- niski status materialny osób z niepełnosprawnościami.

VII. Wdrażanie Powiatowego Programu Działań na Rzecz Poprawy Warunków Życia Osób z Niepełnosprawnościami w Powiecie Bartoszyckim na Lata 2024 – 2030

1. Harmonogram działań

Program będzie realizowany w oparciu o harmonogram stanowiący do niego załącznik. Program przewiduje działania w okresie od 2024 do 2030 r. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

w Bartoszczach będzie koordynatorem realizacji Programu. W realizacji Programu współuczestniczyć będą jednostki organizacyjne samorządów terytorialnych, organizacje pozarządowe, jednostki służby zdrowia, szkolnictwa i edukacji.

2. Monitorowanie Programu

Monitorowanie będzie odbywać się na podstawie wskaźników osiągnięcia celów, w oparciu o pozyskiwane sukcesywnie informacje od realizatorów poszczególnych działań. Program jest dokumentem otwartym, w którym na podstawie oceny efektów wdrażania Programu możliwe jest dokonywanie zmian i uzupełnień w trakcie całego okresu jego realizacji. Przedmiotem realizacji celów szczegółowych programu będzie skuteczność podejmowanych działań, głównie w oparciu o analizę osiągniętych wskaźników.

3. Finansowanie Programu

Wdrażanie i realizacja poszczególnych działań programu uzależnione jest od środków finansowych w budżetach samorządów terytorialnych, które mogą być przeznaczone na rehabilitację i integrację społeczną osób niepełnosprawnych, w tym środków przypadających samorządowi powiatowemu według algorytmu podziału środków PFRON. Część działań może zostać zrealizowana ze środków pozyskanych w ramach programów celowych PFRON oraz z budżetu państwa, np. z Funduszu Solidarnościowego.

Ważna też jest możliwość pozyskiwania środków zewnętrznych, w tym z Unii Europejskiej. Część ujętych w programie działań nie wymaga specjalnych nakładów finansowych, bowiem ich realizacja przebiega w ramach obowiązków merytorycznych i zadań statutowych instytucji i organizacji.

VIII. Bibliografia

Akty normatywne

1. *Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* (Dz. U. 2024r. poz. 44).

Czasopisma

2. Barczyński A., *Warunki zwiększenia aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych*. „Nasze Sprawy” 2009, nr 12 (237).
3. Gołębiowski T., *Sytuacja osób niepełnosprawnych na polskim rynku pracy*. „Wspólne Tematy” 2008, nr 3.
4. Szary. R., *Droga do konwencji*. „Nasze Sprawy” 2009, nr 11 (236).

Opracowania

5. S. Grzeszczyk, *Wpływ usprawniania ruchowego na przebieg procesu rehabilitacji zawodowej inwalidów*, [w:] Palak Z., Lewicka A., Bujnowska A. (red.), *Jakość życia a niepełnosprawność*, Lublin 2006.
6. D. Niklas, *Szkolenia jako element rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych*, [w:] M. Kościelska, B. Aouila, (red.), *Człowiek niepełnosprawny rodzina i praca*, Bydgoszcz 2009.
7. Niezwyciężeni Kwartalnik dla i o osobach z niepełnosprawnościami 1 (98)/2024(wiosna), wydawca: Fundacja Formy, red. Małgorzata Dworzańska.
8. Szczupał B., *Bezrobocie osób niepełnosprawnych jako zjawisko społeczne i edukacyjne*, [w:] Dryżałowska G., Żuraw. H., (red.), *Integracja społeczna osób niepełnosprawnych*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2004.

Strony internetowe

9. Publikacja: *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021 Starzenie się ludności Polski w świetle wyników narodowego spisu powszechnego ludności i mieszkań* GUS Warszawa 2023 na stronie: <https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2021/nsp-2021-wyniki-ostateczne/starzenie-sie-ludnosci-polski-w-swietle-wynikow-narodowego-spisu-powszechnego-ludnosci-i-mieszkan-2021,3,1.html>

10. Publikacja: *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2021 Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna w świetle wyników NSP 2021* GUS Warszawa 2023 na stronie:
<https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2021/nsp-2021-wyniki-ostateczne/stan-i-struktura-demograficzno-spoeczna-i-ekonomiczna-ludnosci-polski-w-swietle-wynikow-nsp-2021,6,2.html>